

Et nordisk Sagns Vandringer, fornemmelig med
Hensyn til Sagnet om Wilhelm Tell.*

af

Frederik Schiørn,

Cand. philos.

Et saadant Træk er alt for hertegrabende til, at det engang bekendt Kulde gaar af Folkets Munde; men det er ikkun Gaderens rædsomme Stilling, som er Almuen vigtig; Navnene forlemmes.

P. E. Müller.

De, der have gjort sig bekendte med den classiske, den gamle nordiske eller hvilkensomhelst anden betydeligere Sagnkreds, vide, at Sagnene vandre; eller med andre Ord, at de Sagn, der oprindelig vare indskrænkede indenfor en snever Kreds, efterhaanden udbrede sig, indtil de ofte ende med at blive fælleds Eiendom for de forskelligste Folkstammer. Derimod er det vistnok temmelig ubekendt, at det samme Phænomen ogsaa lader sig tagttage med Hensyn til mangfoldige af de Sagn, der i Middelalderen under en reen historisk Tid, fandtes udbredte blandt Folkene i Europa, og Grunden til dette Ubekendtskab maa upaatvivlelig især søges deri, at en alsidig, paa grundige Forskninger bygget Sammenligning af hine Sagn først tilhører en nylig oprunden Videnskabens Periode. Denne indtraadte i Begyndelsen af vort Aarhundrede i Frankrige ved Raynouard's og Abbé de la Rue's flittige Arbejder; og den fremkaldtes omtrent paa samme Tid i Tydskland ved de beundringsværdige, i alle Retninger fremtrængende og hele

* Efter Forfatterens Dødsfald meddeles de talrige Anmærkninger og Citationer til denne Undersøgelse bag efter Texten.

Middelalderen omfattende Undersøgelser af Jacob og Wilhelm Grimm, hine herlige Brødre, der nylig viste Verden, at de paa deres eensomme Vandringer under Middelalderens fortryllede Skove hverken havde tabt Lyst eller Kraft til at deeltage i Nutidens Bestræbelser og Bekymringer. En Tid lang stode disse Mænd vel alene; men efterhaanden knyttede de dygtigste Kræfter sig til dem, og nu glædes vi aarlig over de i Antal stedse tiltagende og næsten altid lige fortræffelige Undersøgelser af deres Disciple: fremfor Alle Francisque Michel i Paris og Ferdinand Wolf i Wien. Vel have deres hos os neppe tilstrækkelig vurderede Forskninger fornemmelig, som naturligt var, beskæftiget sig med sydlandske Sagn; men ligesom de ofte have givet enhver kyndig Læser Leilighed til at iagttage Afspæilingen af skandinaviske Frasagn, saaledes have ogsaa nogle af deres Undersøgelser umiddelbart oplyst Gæmner, der nose berøre vort Norden. Det er saaledes, for kun at anføre et Par Exempler, af Dep-ping og Michel i en interessant Afhandling ⁽¹⁾ blevet udviklet udførligere, end hidtil har været Tilfældet: hvorledes det i Norden ældgamle, af Digtet Völundar-Quida i den poetiske Edda og af den sildigere Vilfina-Sage bekiendte, af Dehlenschläger ypperlig bearbejdede, og til skandinaviske Traditioner endnu knyttede Sagn om Smeden Belent eller Beland, i Middelalderen havde forplantet sig til Angelsachsenne i England, til Tydskland og til Frankrige; ligesom der ogsaa nyligen er bleven gjort opmærksom paa, at det faktiske Stof, der ligger til Grund for Voltaires Tragoedier, Tancred og Artémire, og som gienfindes i talrige arragoniske, provençalske og italienske Kroniker fra Middelalderen, oprindelig grunder sig paa normanniske Ballader, der endnu paa Wilhelm af Malmesburys Tid besang Giftermaalet mellem Keiser Henrif den Tredie og Gunhilda, en Datter af Knud den

Store og Emma, og som med lavineartet Tilvæert efterhaanden udbredte sig over det vestlige Europa. (2)

I nærværende Afhandling har jeg søgt at gjøre et berømt nordisk Sagn til Gienstand for en Bearbejdelse, overeensstemmende med den, der karakteriserer hine Undersøgelser; jeg troer, at det er lykkedes mig at behandle mit Emne med større Fuldstændighed, end hidtil har været Tilfældet, og maaskee ville ikke Mange herefter antage den gamle Fortælling for historisk Sandhed. Da i øvrigt de Faa, der tidligere have værdiset Sagnet nogen sømmelig Opmærksomhed, synes reent at have vildfaret: har jeg troet at burde forlade deres Fodspor og begynde Arbejdet forfra, for paa egen Haand at opspore en Udvei giennem den tykke Skov, der hindrer Udsigten og forvirrer Vandrerens. Vi ville altsaa først, idet vi betragte Sagnet i Norden, noie søge at opfatte dets Signalement, og derfor giengives det her ordret i samme Skikkelse, hvori det er blevet os overleveret; derefter ville vi være istand til, saameget lettere at kunne forfølge det udenfor Norden, og at gjenkiende det, trods de Forflædninger, hvori det paa sin Flugt søger at unddrage sig vor Opmærksomhed.

I.

I Vilkina-Saga siges:

I denne Tid kom Belents Broder Egil til Kong Nidungs Gaard. Han var den skønneste Mand, man kunde see for sine Dine; og der var især een Ting, hvori han overgik enhver Anden, at han nemlig skod med fortrinlig Færdighed baade med Laasbue og Haandbue. Kong Nidung tog vel imod ham, men vidste dog ikke noie, hvo han var. Kongen lod paa mange Maader sætte Forsøg paa, hvor vel Egil kunde skyde; og da han nu endelig havde forsøgt alt det, som randt ham i Hu, lod han et Gble lægge paa Hovedet af Egils Son. „Derfra, hvor Du nu staaer,” sagde Kongen,

„skal Du skyde Gblet af din Søn's Hoved, og om Du ikke gjør det, da har Du forbrudt dit Liv.“ Da tog Egil en Piiil ud af sit Pilefogger, saae paa Eggen og strog Bladet, og satte den ned hos sig. Han tog derpaa endnu en Piiil og strog Bladet og Fiedren, satte den paa Strøngen og skød midt i Gblet. saa at haade Piiil og Gblet faldt paa engang i Jorden; og denne Daad har længe siden været berømmet, og man kaldte ham Drunar-Egil, eller Egil den Dreffende. (3)

Kong Aldung spurgte Egil, hvi han tog to Pile, da dog een var tilstrækkelig til at skyde med. „Herre!“ svarede Egil, „ei vil jeg lyve for Eder: om jeg havde skudt Drengen med den ene Piiil, da havde jeg tiltænkt Eder den anden. Kongen optog dog dette vel, og det tyktes Alle, at Egil talte diervellig.“

II.

Den anførte simple Beretning i Vilfina-Sage blev længe næsten aldeles overseet ved Siden af Saxos udførligere, Skytten Tøke forherligende Fortælling, som her meddeles efter Anders Sorensen Vedels syndige og naive Oversættelse:

Nu efterfølger her en Historie om Kong Harald, og om hans Diener, hvilken er paa dette Sted ingenlunde at forgiætte eller udelukke. Der var En, ved Navn Tøke, udi Kong Harald's Gaard, som havde mange Uvinds mænd for sin Dyd og sine mandige Gierninger, med hvilke han overgik alle de andre sine Hofbrødre. Han berømmede sig engang, at et Gble skulde aldrig være saa lidet, at han jo vilde skyde det af en Stang med det første Skud. Dette blev ført for Kongen, og han befoel strax, at Tøke skulde bevise sin Konst paa sin egen Søn, og dersom det feilede hannem med det første Skud, da skulde han miste sit Liv. Tøke blev bange over saadan Kongens strenge Befaling, og harmedes ikke allene ved sin Forseelse og Drukkenskab, men ogsaa ved sine

ugunstige Uvenners hemmelige Dagtale og Forførelse. Og endog det var hannem haardt, at han skulde prøve sin Kunst paa det, som ikke var formældt af hannem selv, saa kunde alligevel hans frimodige Hjerte ingenlunde forsage. Jo større Fare for Haanden var, jo dristigere og suidligere overveiede han Alting, og gav sig paa det sidste efter Kongens Begjering. Han bad sin Søn staae stille og ikke frygte eller boie sig, naar han hørte Pilen affydes og komme susende frem imod sig. Han vendte Vinene bort og Rakken til sig, tog tre Pile, og affød Gblet med den allerførste Pii. Havde Lykken vendt det anderledes, da havde det kostet hans Hals. Men Faderens visse Kunst bekiærmede baade Sønnens og Faderens Liv. Sønnens dristige Lydighed beholdt baade sig og Faderen ved G're og Velfærd. Der Kongen spurgte hannem, hvorfors han tog tre Pile af Røggeret, efterdi hannem var ikkun forlovet eet Skud, da svarede han og sagde: „Derfor som den første Pii havde feilet mig, da vilde jeg hævne min uskyldige Død paa din ubillige Grumhed.“ Givende tilkiende, at hannem burde G're for sin Frimodighed og Kongen Straf for sit utilbørlige Bud og Befaling.

Toke var neppelig kommen af denne Baande, førend han forte sig selv villigen med Kongen udi en ny Trætte. Kong Harald berømmede sig at han kunde kosteligen løbe paa Skierne, som det finste Folk almindeligen bruger. Toke sagde, at han vilde Intet give Kongen efter i dette Stykke; thi befaledes hannem strax, at han skulde bevise sin Kunst paa Kuldgriben udi Skaane. Toke maatte da mere driste paa sin Styrke og Snildhed, end megen Dvælse. Et Menneske maatte grædes ved at see ned af denne Klippe og bæve ved den Fare, som her efterfølger. Toke begyndte paa det øverste, bandt Skierne under Fødderne, tog Staven udi sin Haand og gav sig dristigen paa Løb. Der han havde løbet nogen Stund, stødte

han begge Skierne sonder mod Klipperne, og som hans gode Lykke vilde vaagne, greb han i de Huler, som Klippen var revnet, og steg siden fremdeles sagtelig ned til Vandet og blev der indtaget af nogle sofarende Skibmænd. Ellers havde han hovedfulds faldet udi Vandet og druknet, som Kong Harald siden meente, der de funde Stokkerne af Skierne udi Vandet. Men Tote priste Lykken og havde ingen Lyst, at lade sig ydermere saaledes prøve af Kong Harald. Han flyede derfor fra hannem, gav sig i Tjeneste hos hans Son Svend og hævnedes sig siden paa hannem, da han stod hannem thjel ved Helgehavn. (5)

III.

Saros Beretning finder baade med Hensyn til Pileskuddet og med Hensyn til Skieløbningen et fuldkommen lignende Sidesykke i den vistnok meget sildigere Fortælling om den norske Heming. I det Udtog af Fortællingen, der er meddeelt i Müllers Sagabibliothek, udvikles først, hvorledes Kong Harald Haardraade besøgte Aslaf, en rig Bonde paa Den Torg i Halogaland, og hvorledes han der endelig opnaaede at stifte Bekendtskab med Aslafs Son Heming. Derpaa hedder det:

Aslaf traadte til og fortalte, at Kongens Skib var seilfærdigt, men Kongen lod ham vide, at han vilde blive den Dag over, og gif ind i Skoven, for at forsøge sig med Heming i at skyde. Men hvor god en Bueskytte end Harald var, stod Heming dog endnu bedre, hvorover Harald blev saa forbitret, at han befalede ham under Livsstraf at skyde en Hasselnød bort fra Broderen Bjørns Hoved. Heming vægrede sig; da imidlertid hans Broder selv opfordrede ham, bad han Kongen stille sig hen ved Broderens Side, for ret at see Skuddet; men Kongen satte Odd Oseigson der, og stillede sig selv hos Heming, der efter at have signet sig og anraabt

Gud til Vidne, at det maatte hvile paa Kongen, hvis han tilfoiede sin Broder Meen, skød saaledes, at Pilen løstede Nodden op fra Hovedet uden at saare. Kongen gif derpaa til Sengs. Næste Morgen lod Alslaf Kongen atter vide, at hans Skib laae færdigt, men fik igien det Svar, at Kongen vilde blive Dagen over. Efterat have drukket, gif Kongen ned til Stranden og opfordrede først Haldor Snorreson, siden Baudvar Eldjarnsøn til at svømme omkaps med Heming. Da disse undskyldte sig, formaade han sin Frende Niklas Thorbergsøn dertil. De svømmede begge langt, men Niklas Thorbergsøn blev tilsidst saa træt, at han af Heming maatte lade sig bære i Land. Da derpaa ingen anden vilde maale sig med Heming, kastede Harald selv i sin Harmes Klæderne og sprang ud. Alslaf raadede sin Søn til at flygte til Skoven, men denne svarede i et Ordsprog, at det var Næb mod Næb at Orne sloges, og sprang i Vandet. Harald greb ham og drukkede ham under; Volgerne gif høit over dem, og det blev mørkt uden at man saae nogen af dem mere. Omfider kom Kongen ene i Land og lod sig give tørre Klæder. Alle troede, at Heming var druknet; der herskede Læusshed over Drifkebordet; men da man havde tændt Lys og Kongen var kommen i sit Høisæde, traadte Heming ind og bragte Kongen en Kniv, der havde været i hans Belte, hvilken man derfor sluttede sig til, at han paa Eoen havde frataget Kongen. Da Alslaf næste Morgen spurgte, om Kongen vilde reise, svarede denne ja, men Heming skulde følge med til Fastlandet. De landede ved et steilt Fjeld, hvor en smal Sti snoede sig op ad Siden; et Stykke nede paa Bierget var der en fremspringende Brink, omtrent saa stor, at en Hest kunde staae der. Paa dette Fjeld befalede Kongen Heming at løbe paa Stier. Forgæves indvendte Heming, at Jorden var haard og blottet for Sne; han skulde dog løbe, og han gjorde det ogsaa frem

og tilbage til Alles Forbauselse. Heming bad derpaa Kongen om at maatte holde op; men Harald vilde, at han blot skulde gjøre eet Løb endnu, nemlig fra Klippespidsen ned paa Brinken. Heming sagde, at Kongen ligesaa godt kunde dræbe ham, hvortil Harald svarede, at det ogsaa skulde skee, dersom han ei adlød. ~~Da han var paa sin~~ ~~høje~~ ~~Formue~~ for Hemings Liv, men efterat Harald havde sagt, at han ikke skiottede om hans Guds, frabad Heming sig Fleres Forbønner og gik et Dieblif til Siden; og sandt da Odd Dseigsen ham og gav ham den hellige Stephens Vinlæde, om hvilket det hed sig, at det frelste alt Levende, som bar det, fra Livsfare. Imidlertid gif Kongen med sit Følge op paa Brinken. Kongen havde sin røde Raabe løs om sig, stak Spydet i Jorden og blev holdt i Ryggen af sin Frende Thorbergson, der igjen holdtes af en Anden og saaledes ned ad. Heming tog nu Skierne paa og begyndte at løbe ned fra Fjeldtinden, saa Alle forbausedes; under de største Spring tabte han ikke Skierne. Da han nærmede sig Brinken, gjorde han et Spring, lod Skierne falde og kom paa Spidsen af Brinken, hvor Kongen stod og greb ham i Rappen. Men Kongen gav Slip paa Rappen, saa at Heming styrkede ned ad Fjeldet.

Saaledes lyder Beretningen i Sagaen, hvis følgende Skildring af Haralds Strid med de over hans Slethed opbragte Islændere ei vedkommer os her. Det maa være tilstrækkeligt at tilføie, at der i Fortællingens Slutning udførligen berettes, hvorledes Heming med samme Held som Caros Toko lykkelig undkommer i en Baad, og at han i Aaret 1066 skal have været tilstede ved den engelske Hær under Slaget ved Stamfordbridge, hvor han med et Pileskud saaledes mærkede Harald Haardraade, at en Anden formaaede at fælde Kongen. (7)

IV.

Et ikke lidet ældre Forbillede for Hemings Veddekamp med Harald Haardraade afgiver det to hundrede fem og tredivte Kapitel af Olaf Tryggvesøns Saga, der skildrer Kong Olafs Giesteri hos Endride Ibreid, en ung og mægtig Hedning, som Kongen vilde omvende til Christendommen. (8) Ogsaa denne Sagas Fremstilling af Striden, der betragtedes som et Slags Ordale, syntes det rigtigst at meddele fuldstændig:

„Kongen og Endride aflædte sig, svømmede fra Landet og legede længe med hinanden. De førte hinanden verelviis ned, og vare omsider saalænge under Vandet, at man næsten begyndte at blive bange for, at de ikke vilde komme op mere; omsider kom dog Kong Olaf over Vandet, svømmede til Land, gik op og udhvilede sig, men klædte sig ikke paa. Ingen vidste, hvad der var blevet af Endride, og Ingen turde spørge Kongen om det; men efter lang Tids Forlob blev man vaer, hvor Endride svømmede; han havde da faaet sig en Ridehest; han sad paa Ryggen af en stor Sølhund, holdt den paa begge Sider i Skæget, og styrede den saaledes, men da han var kommen nær ved Landet, lod han Sølen løs; Kongen sprang da op, svømmede ud imod ham, førte ham strax under Vandet og holdt ham længe nede; men da de kom op, svømmede Kongen til Land, men Endride var saa udmattet, at han ikke kunde bierge sig selv, og da Kongen saae det, svømmede han til og hjalp ham. Da Endride begyndte at komme til sig selv igjen, og de vare paaflædte, sagde Kongen: „Du har stor Færdighed i Svømning, Endride! men derfor er Gud at takke, at Du var den svageste af os, som Folk kunde see af, at jeg maatte føre Dig i Land.“ „Det kan Du nu ansee, som Du vil,“ sagde Endride. „Men hvorfor spurgte Kongen, dræbte Du ikke Sølen og trak den i Land?“ — „Fordi“ svarede Endride, „jeg ikke vilde, at I skulde kunne sige, at jeg havde fundet den

død." Den næste Nat forløb nu, og den følgende Dag sagde Kongen, at de skulde prøve Skydning. Endride svarede: „Allerede tykkes mig Herre! at I har tilfulde prøvet min Ubesindighed i at ville kappes med Eder i Idrætter; saameget mindre nytter det mig at prøve denne, da jeg i denne har endnu mindre *Snelle* end i den forrige." „Det tykkes mig godt, om saa var," sagde Kongen, „og det staaer end til Dig, at Du prøver den og kalder Dig overvunden." „Det Vilkaar kan man altid vælge," svarede Endride, „og Ingen vil vel sige, at Skiemten overdrives, om det tykkes Gammen at see, hvor langt der er imellem Eders Idrætter og mine ubehændige Forsøg." De gik da til Skoven, som laae nær ved Gaarden. Kongen lagde sin Kappe af sig, stak en Splint i Jorden og bestemte en lang Skudvidde; derpaa blev der givet ham Bue og Pii; han skød, og Pilen traf yderst paa Spaanen og stod der fast. Endride skød da længere inde i Spaanen, men dog ei i Midten. Kongen skød anden Gang; man gik da til, og Pilen stod midt i Spaanen; Alle kaldte det et ypperligt Skud. Endride berømmede ogsaa Kongens Færdighed og sagde, at han troede, at det nyttede ham ikke at skyde mere; Kongen tilbød ham at opgive det, om han vilde kalde sig overvunden i denne Idræt. Endride sagde, at det kunde vel blive Tilfældet, om han end forud gjorde Forsøg. Endride skød da og denne Pii traf i Strængridsen paa den Pii, som Kongen skød sidst, og saaledes stode de begge. Da sagde Kongen: „Meget fortrinlig er Du i Idrætter, Endride! men dog er denne endnu ikke fuldkommen prøvet; man skal nu tage den fagre Dreng, som Du forleden Dag sagde, at Du elskede høiest, og sætte ham til Maal saaledes, som jeg bestemmer." Saa blev gjort; Kongen lod da tage en Tavlbrikke og sætte paa Drengens Hoved: „Nu skulle vi her," sagde Kongen, „skyde Brikken af Drengens Hoved, saa at han ingen Skade kom-

mer til." „Det skal I vel gjøre om I vil," sagde Endride, „men jeg vilde vistnok hævne det, om Drengen tilføiedes Skade." Kongen lod da binde et langt linnet Klæde om Drengens Hoved og lod to Mænd holde i Enderne paa Klædet, saa at Drengen ikke kunde bevæge Hovedet til nogen af Siderne, naar han horte Svinet af Pilen. Kongen gik derpaa til det Sted, hvor han skulde staae, han signede sig og gjorde Kors for Pilens Od, inden han skød; men Endride blev meget rød. Pilen floi under Brikken og tog den af Hovedet, og saa nær gik den Hiernesfalken, at Isen blodte temmelig. Kongen bød derpaa Endride at gaae til at skyde efter ham, om han vilde, men da gik Endrides Moder og Søster til ham og bade med megen Graad, at han ikke skulde indlade sig derpaa.

I Fortsættelsen af Kapitlet fortælles, hvorledes Kongen paa den tredie Dag selv er i Haandsfærelsen, og hvorledes Endride, forbauset over Kongens Færdighed, endelig falder til Foie, lader sig døbe og optages blandt Kongens Hirdmænd, med hvilke et Rygte senere lader ham falde paa Ormen den lange. (9).

V.

At Sagnet, saaledes som det ovenfor er hentet fra Silderne, er eiendommeligt for de nordiske (gothiske) Folkstammer, derom kan ikke næres nogen grundet Tvivl, ihvorvel man tidligere ikke har været utilboielig til at negte det. (10). Ligesom der nemlig vel neppe gives nogen nordisk Mytthe, som man jo har nødt til at balancere paa Einier, der udspændtes imellem Kaukasus og Vogreoler: saaledes har man ogsaa søgt at udlede det her omhandlede Sagn om Pileskuddet fra Orienten. Allerede Suhm fandt i Sagnet om Palnatok en Gienklang af den herodoteiske Fortælling, om hvorledes Kambyses skød Preraspes's Son en Pile giennem Hjertet; (12) og ligesom i den nyeste Tid Depping og Michel i Tradition

nerne om Beland fandt en Forplantelse af Sagnet om Dædalus⁽¹³⁾, saaledes maatte ogsaa Belands Broder, den frimodige Egil, finde sig i at hans navnkundige Gierning af Jacob Grimm⁽¹⁴⁾ blev udgivet for en Efterligning af den noget dunkle Fortælling hos Gustathius, om hvorledes Thronstriden mellem Vellerodhons Sønner blev afgjort ved at bortskyde en Ring fra Bryttet af et Varn.* Men Enhver, der vil gaae til Kilderne, og, efterat have gjort sig bekendt med de nordiske Sagn, vil læse Fortællingerne hos Herodot og Gustathius selv, vil, uanset, hvad der overhovedet lader sig indvende mod den vistnok i alle Retninger alfor eensidige orientaliserende Stræben, nødvendigviis bringes til at tilstaae, at her aldeles ikke kan være Tale om nogen Sagnlighed; saafremt man herved vil forstaae noget mere end en saare ringe Overeensstemmelse imellem nogle, fra al Sammenhæng vilkaarligen udrevne Momenter.

Det vil i øvrigt af de anførte Fremstillinger af Sagnet tydeligt kunne sees, hvorledes det oprindelig kun skildrede det navnkundige Pileskud; og hvorledes derpaa, først Fortællingen om Skieløbet, og senere Veddekampen med Kongen, bleve tilføiede; ligesom det ogsaa af Torfæus skienes, hvorledes Sagnet lige indtil hans Tid vedblev at tiltage i Omfang og at tabe i Gehalt. † Allerede med Hensyn hertil, og forsaavidt som den i Oversættelsen af Vilfina-Saga indskudte Fortælling, paa Grund af Egils Slægtskab med Beland, synes at slutte sig til en af de ældste nordiske Sagnkredse, maatte man ledes til at frakende Sagnet, saaledes som det viser sig hos Saxo, historisk Troværdighed; thi om at finde en saadan, enten i den romantiske Vilfina-Saga selv, eller i den utroværdige Fortælling om Heming, eller i den vel ikke ganske saa uhistoriske, men dog med fabelagtige Winder stærkt giennemtrukne Saga om Olaf Trygvesson⁽¹⁵⁾, derom har der dog hidtil ikke været Tale.

Men hvad der gør Saros Fortælling om Tøke, hvis Paalidelighed man forhen med Iver har søgt at hævde⁽¹⁶⁾, til ikke meer end et utroværdigt Sagn, er fornemmelig, at ligesom det i og for sig vilde være høist urimeligt, at en Hirdsmand, der een Gang saa haardt var bleven straffet for sit Praleri, atter skulde have givet Kongen Leilighed til at vise det samme Overmod⁽¹⁷⁾: saaledes kunde det umuligen antages, at noget saadant skulde have undgaaet de for slige Begivenheder ikke mindst opmærksomme Islænderes Grandfæder og Kundskaab⁽¹⁸⁾. Men hverken Jomsvingas eller Rnytlingas Saga, hverken Olaf Tryggvesons Saga eller Heimskringla, og ikke heller nogen anden islandsk Kilde, veed det allermindste om at den navnkundige Palnatøke skulde have øvet en saadan Idræt; og dog maatte Palnatøke, der ogsaa i Island berømmedes som Kong Harald Blaatands Drabsmand, nødvendigviis være den samme som Saros Bueskytte Tøke. Det tør derfor vistnok antages, at Saro af et eller andet ukritisk Hensyn har ladet sig forlede til at faae det gamle Sagn om den dristige Skytte, der reddede sit Barn og dræbte sin Konge — et Sagn han maaskee sandt fortalt om en vis Tøke Trylle⁽¹⁹⁾ —, anbragt i Historien om Kong Haralds Drab ved Palnatøkes Pileskud, om hvilken sidste han aabenbar kun har været høist usolagtigt underrettet⁽²⁰⁾.

VI.

I Holsteen, der har saa mange Traditioner tilfældes med Danmark og det øvrige Norden, opdage vi Sagnet i Bilstermarsk. At Sagnet ogsaa her er undgaaet de spændende Blik, der fra mange Steder sendtes efter det, lader sig lettelig forklare; deels paa Grund af den assides liggende Egn, og deels paa Grund af den sildige Periode, i hvilken det fremtræder. Men endskøndt den holstenske Variation af Sagnet er den seneste af alle, syntes det dog meest passende

allerede her at foredrage den, forend vi ferne os længere fra Norden.

I Landsbykirken i Bewelsfleth, paa den venstre Side fra Indgangen, findes et gammelt Maleri, hvor der paa en stor grøn Plads er afbildet en Ridder, som med en Armbue gientog et Gble. der hviler paa Hovedet af en Dreng. Ridderen holder en anden Piiil i Munden; ved Siden af ham staaer en Ulv med Dinene fæstede paa Baret, og i Baggrunden sees en stor Bygning, som et Slot. Dette Maleri forklæres ved det i Wilster-Marsken endnu levende Sagn saaledes: „Henning Wulf var Hovedsmand i Marsken, og boede i den Egn af Sognet, der forhen kaldtes „Damm=Ducht,“ og som nu hedder „Kongens Land;“ han besad en stor Gaard med megen Jord, og var bekjendt for at være en udmærket Skytte. Han havde allerede eengang skudt et Gble af Hovedet paa sin eneste Søn, da Kong Christian den Første af Danmark, der paa en Reise kom igennem Egnen, forlangte at see ham, og befalede ham i sin Nærværelse at gientage den samme Gierning. Henning traf lykkelig Gblet, men ved Skuddet havde han havt en anden Piiil i Munden; og da Kongen spurgte ham, for hvem den var bestemt, svarede han: „For Ederes Majestæt, dersom jeg havde truffet min Søn.“ Folgen af dette Svar var, at Henning blev erklæret fredløs, hans Land forbrudt, og at han selv blev dræbt paa sin Flugt til Dithmarsken“ (21).

At denne Henning Wulf er en historisk Person, er vist (22), ihvorvel hans Historie uden al Grund er bleven udsmykket paa den nys omtalte Maade. Troværdige Annalistes (23) fortælle os, at han var en af de fornemste Anførere for de holsteenske Misfornioede, der gjorde Opror imod Christian den Første, Mæret efter at Kongen havde tabt Slaget ved Brunkebjerg. Men i Mæret 1472 slog Kong Christian

Oprørernes forenede Skarer i Egnen omkring Husum; iblandt de Fangne var Henning Wulfs Son, der mistede Livet; Faderen lykkedes det at redde sig til Dithmarsken, hvor imidlertid ogsaa han kort Tid efter omkom (²⁴). De nærmere Omstændigheder ved hans Død kiende vi ikke (²⁵); men det er klart, at Mindet om Faderens Strid med Kongen og om Sønnens Ulykke har givet Anledning til at Folket ogsaa lod dem udføre Rollerne i det gamle Drama, hvori de i Virkeligheden aldrig vare optraadte. Dette kunde saameget lettere skee, da det ovenfor omtalte Maleri synes tilfældigviis at have været anbragt lige over Familien Wulfs Gravsted, og da det maaskee endogsaa oprindeligen er blevet skienket Kirken af den nævnte Familie.

VII.

Fiernt fra Norden gienfinde vi Sagnet under de ældgamle, tykke Skove, der endnu langt ind i Middelalderen bedækkede Grændselandene (the borders) mellem England og Skotland, og som ere blevne Skuepladsen for de angelsachsiske Fredlosets ofte besungne Eventyr. Efterat Wilhelm Conquerstor havde fuldført Erobringen af England, bleve hine barbariske, tildeels endnu usaligt virkende Jagtlove givne i dette Land, ifølge hvilke Jagten udelukkende blev forbeholdt de normanniske Lehnsherrer (the proud barons), og ethvert Indgreb i Jagtretten straffedes med Døden. Da imidlertid mangen ædel, fribaaren Angelsachser (yeoman) ikke saa snart kunde vænne sig til at give Slip paa den gamle Nydelse, og Bestemmelserne for Jagten paa den anden Side overholdtes med ubøielig Strengthed: flygtede mange Fredløse (outlaws) til Skovene omkring Carlisle, hvor de endog syntes at have givet sig egne Love, blandt hvilke den vistnok ikke var den sidste: snarere at falde deres forhadte adelige Undertrykkere, end deres egne Brødre til Fast. Flere af de ældste og fortræffe-

ligste engelske Ballader skildre med levende Farver de Fredløses Forhold, deres friske Munterhed, deres Godmodighed og fuldendte Bueskydning. I Spidsen for dem straal'er fornemmelig den hoipriste William Cloude'sly og hans Venner Adam Wel og Glyn of the Clough; og det er paa et aammelt Diat om dem, jeg her skal henlede Opmærksomheden (²⁶). Efter at det nemlig i denne Ballade er blevet udviklet, hvorledes de tre diærve Skytter paa et af deres eventyrlige Tog havde dræbt Sheriffen i Carlisle, fortælles der, at de drog til „Kongen i London," der, uvidende om sin Dieners Drab, efter Dronningens Forbau tilfagde dem Fred og Tilgivelse. Da Kongen derpaa ved et Sendebud var bleven underrettet om de Fredløses forvovne Gjerning, fortørnedes han hvilgen; dog krænker han ikke sit givne Ord, men byder dem kun, at de skulde vise en Prøve paa deres loypriste Bueskydning. Digtet beretter, hvorledes først Kongens Hoffskytter, og derefter de Fredløse, viste deres Færdighed i at træffe Prikken i Skiven, og melder nu videre:

Da siger William: „I Cumberland
 „Der kalde vi ingen en Skytte,
 „Med mindre Maalet han træffe kan
 „Om dobbelt saa langt vi det skytte.“

Saa gaaer han og stikker en Bidie i Jord
 Ved tvende hundrede Alen.
 Men Kongen ved alle Helgene svor:
 „Jeg troer den Skytte er galen.“

„Den Skytte ei findes paa Jordens Rund,
 „Der saadan et Maal kunde hitte —“
 Da hviner Vilen i samme Stund,
 Og Bidien monne den splitte.

„Af alle Skytter i Verden Du —“
 Siger Kongen — „den bedste mon være.“
 „Et bedre Stub jeg gjør dog endnu,
 „Min Herre Konge til Ere.

„Her stander min Søn — er kun otte Aar —
 „Med Veblet oppaa sin Fæse:
 „Et hundrede Alen jeg fra ham gaaer,
 „Dg Veblet rammer tilvisse.“

„Lad være et saadant voveligt Spil!“
 Saa løb nu Konningens Tale —
 „Thi rammer Du ikke, jeg sværger Dig til:
 „Du hænger før Sol monne dale!

„Dg, Cloudesly! bliver der paa din Søn
 „Den mindste Nidsse at see!
 „Da hjælper ei længere Bøn eller Bøn —
 „Døe skulle I alle Tre!“

Men Cloudesly fløder en Pæl i Jord —
 „Jeg holder hvad jeg har lovet!“
 Der binder han Drengen med Hampesnor,
 Dg fra sig vender hans Hoved.

Saa stiller han Veblet! „Vær rolig min Dreng!“
 Dg hundrede Stridt han udtræder.
 Dg brat han nu spænder sin Bueskræng —
 Slet Ingen i Kredsen sig glæder.

Til begge Sider raaber han ud,
 Dg beder dem stande ret stille.
 „Thi den, der gjør et saa dyre Stud,
 „Vør Ingen i Sigtet forvilde.“

Men Pilen splitter det Vble itu;
 Ei Drengen fik mindste Lyde.
 Da raaber Kongen: „Gud give Du
 „Ret aldrig paa mig skulde flyde!

„Dg skal Du nu være i Cumberland
 „Min Jægermester med Vre!
 „Dg alle I Trende i hæderlig Stand
 „I skulle mit Jagttegn bære!“

Hvad nu denne Skildring af Pileskuddet angaaer, er det klart, at den baade med Hensyn til Rapskydningen med Kongens Jægere, med Hensyn til Kongens Trudsel om Straf,

derfom Skuddet mislykkedes, og med Hensyn til Stridens glædelige Ende, blandt alle de af mig anførte nordiske Variationer af Sagnet fornemmelig stemmer overeens med Fortællingen om Olaf Trygvesson og Gndride Albreid. Forsaavidt man dernæst kunde spørge om Maaden, hvorpaa Sagnet kunde tænkes forplantet til England: da kan her ifkun ganske i Almindelighed mindes om de talrige, paa det mangfoldigste og noieste sammenslyngede Vaand, der fra umindelige Tider, og langt ind i Middelalderen, forenede Englands Befolkning, Sprog og Cultur med Nordens Historie i Hedenold. Derimod vilde det være et lige saa vidtloftigt, som frugtesløst Arbejde at undersøge, om Digtet oprindelig er fremstaaet blandt Angelsaxerne. Vel kan herfor anføres, at de Fredløse i Digtet ere blevne skildrede med videntsynlig Fortærlighed⁽²⁷⁾; men herimod maa dog bemærkes, at „Kongen i London“ aldeles ikke omtales som Gienstand for det brændende Had, der endnu længe efter Normannernes Erobring opflammede Rædren af den angelsaxiske Befolkning⁽²⁸⁾. Snarere kunde man, da Digtet i flere Henseender minder om de skandinaviske Viser fra Middelalderen⁽²⁹⁾, og da det navkundige Pileskud ogsaa i Norden har været prøust i Sange⁽³⁰⁾, ledes til at antage, at Digtet i det Mindste for en Deel kunde have en lignende Oprindelse, som de talrige nordengelske og skotske Vallader, hvis tidligste Hiem man, jo noiere man gjør sig bekiendt med dem, steds mere nødes til at søge i Norden⁽³¹⁾; og forsaavidt turde det maaskee her ikke være upassende at gienkalde i Grindringen: at „der var en Tid, da Normannernes Sprog, ligesom Vikingsfarerne selv, havde et Hiem paa enhver af Nordsoens Der og Kyster. Da dette Sprogets Fælledskab ophørte, og da Folkene efter Christendommens Indførelse lidt efter lidt vantes til, at forblive rollige hver paa sin Kyst, forsvandt dog ikke de fælleds Sagn

og Sange, men uddannedes alle tillige med Landenes Sprog og antog efterhaanden under Traditionernes Voren Noget af det Folks Karakter, hos hvilke de bevaredes. Heraf kan man forklare, hvorfor saa mange Sange ere fælleds for alle disse Folk; heraf den Mængde lige Ord, der findes i engelske, skotske og skandinaviske Viser, og heraf, at der i de skotske Romancer forekomme hele Strofer i den Grad overensstemmende med visse af det svenske Sprogs Dialekter, at en Vonde, især fra Jemteland, Westergothland eller Vermland, vilde kunne forstaae dem (³²).

VIII.

Verdenshistorisk Navnfundighed har Sagnet opnaaet ved dets Fremtræden i Schweiz, hvorhen vi nu vende vor Opmærksomhed. Efter at have berørt Fiendskabet mellem de gamle helvetiske Kantoner og den østerrigske Foged Gesler, fortæller Kronikskriveren Peterman Etterlin saaledes:

„Nu var der i Landet en redelig Mand, der hed Wilhelm Tell, og som hemmelig havde svoret til Stauffacher og hans Forbund. Han gik mange Gange op og ned forbi Hatten og vilde ikke bøje sig for den, og derfor onklagede Rnegten, der bevogtede Hatten, Wilhelm Tell for sin Herre. Da denne havde hørt Klagen, foer han til og lod Tell kalde for sig, og spurgte ham venlig: hvorfor han ikke havde adlydt hans Befaling og bøjet sig for Stangen og Hatten? Tell svarede og sagde: „Kære Herre, det er skeet tilfældigen, jeg har heller ikke troet, at Ederes Raade ville lægge saa megen Værd derpaa, og var jeg kløgtig, hed jeg ikke Tell (³³); derfor, naadige Herre, tilgiv I mig og skriv I det paa min Daarskabs Regning.“ Nu var Tell saa god en Skytte, som nogensinde fandtes i Landet, og havde ogsaa smukke Vorn, der vare ham kære. Men Herren, der var af ond Natur, sendte hemmelig Bud efter Tells Vorn, og da de vare komne,

spurgte han Tell, om Børnene vare hans og om hvilket, der var ham det kæreste. Tell svarede: „Ja, naadige Herre, de ere alle mine, og de ere mig ogsaa alle lige kære.“ Da sagde Herren: „Velan, Wilhelm, Du er en god Skytte, og man finder ingen lignende i hele Landet; nu skal Du give mig en Prove paa, hvor dygtig Du er, ved at skyde et Øble af Hovedet paa et af dine Børn, og naar Du gjør det, vil jeg holde Dig for en god Skytte.“ Den gode Tell blev forskrækket, bad om Naade, og anraabte Herren om at forfaanes for hvad der var unaturligt; Alt, hvad han ellers bod, vilde han gierne gjøre. Men hvad Wilhelm Tell endog saa sagde, saa tvang Herren og hans Knegte ham dog til at gjøre Skuddet, og selv lagde Herren Øblet paa Hovedet af Børnet. Tell saae, at han var overmandet⁽³⁴⁾ og maatte gjøre, hvad Herren vilde; han tog en Pül og stak den i sin Kollert, en anden tog han i Haanden, spendte med den sin Armbue, bad Gud og hans værdige Moder, at de vilde give ham Lykke og beskytte hans Son, og skød derpaa Øblet bort af Hovedet paa Børnet, uden at gjøre det mindste Skade. Da dette skete, behagede det Herren vel, og han roste ham, fordi han var en saa god Skytte; dog sagde han til Tell, at han skulde besvare ham et Spørgsmaal, og han spurgte ham, hvad det betydede, at han havde stukket den første Pül i sin Kollert. Tell havde gierne paa det Bedste villet rede sig ud af Sagen, og han sagde altsaa, at det saaledes var Skik iblandt Skytterne. Men Herren afstod ikke fra sit Forsæt at ville vide, hvad Meningen dermed havde været, hvorimod Tell, der frygtede ham og var bange, fordi han var i hans Vold, og fordi Ingen af hans Brødre vilde kunne komme ham til Hielp, ikke sagde meer end for. Da Herren, der var fuld af snedig List, mærkede dette, fattede han strax Tells Betymning, og han sagde: „Kære Tell, sig mig nu lige ud Sandheden

om, hvorfor Du stak Pilen i din Kollert; jeg vil sikkre Dig dit Liv og ikke dræbe Dig." Da udbrod Wilhelm Tell: „Nu velan, siden I har sikret mig mit Liv, vil jeg sige Eder Sandheden," og han begyndte at tale, og han sagde: „Jeg har gjort det af den Grund, at dersom jeg havde feilet Øblet og skudt mit Barn, saa vilde jeg dog ikke have feilet Eder selv eller Een af Eders, men med den Pii, jeg har i Kollerten, sendt Eder Doden (³⁵).“ Da Herren hørte dette, sagde han: „Nu velan, jeg har sagt til Dig, at jeg ikke vilde dræbe Dig; men efter som jeg vel forstod, at Du vilde have taget mit Liv, saa vil jeg nu være sikker for Dig, og jeg vil fore Dig til et Sted, hvor Du hverken skal see Sol eller Maane;" og han lod ham gribe og binde, og da han var bunden, forte Knegtene ham over paa Ugterflavnen af et lille Skib, lagde hans Skydevaaben ved Siden af ham og stodte af for at seile til Schwyz. Men da de vare komne udenfor Aren, opstod der en saa forfærdelig voldsom Storm, at Herren og Knegtene meente, at de maatte drukne og omkomme ynkkelig. Da sagde Een iblandt dem: „Herre, seer I ikke, hvorledes det gaaer; vær saa naadig at lade Tell løse, thi han er en stærk og mægtig Mand, der kan styre godt, og forstaaer sig paa Uveiret, og byd ham at frelse os herfra." Og Herren raabte til Tell og sagde til ham: „Vil Du hjælpe os og gjøre dit Bedste til at vi kommer herfra, saa vil jeg befale at løse Dig." Da sagde Tell: „Ja, naadige Herre, jeg vil gierne gjøre det, og jeg troer med Guds Hielp at kunne redde os;" og saaledes blev han nu løsladt, og han stillede sig ved Roret, og han styrede redelig, medens han dog, betænkt paa sin Fordeel, saae sig om til alle Sider (³⁶) og skottede hen til sine Skydevaaben, der laae nær ved ham paa Dækket. Da han kom til en stor Klippe, som man senere har kaldt Tells Klippe og endnu den Dag i Dag kalder saaledes (³⁷), forekom det ham, at

Tiden til at undflye var kommen, og han tilraabte dem alle med glad Stemme, og sagde til dem, at nu maatte de vee af alle Kræfter, indtil de kom forbi Klippen, da de saa vilde have overstaact det Værste. De roede alfaa altfaa alle stærkt, men da de vare saa nær ved Klippen, at Tell troede, at han kunde springe op paa den (³⁸), da svang han, der var en saare stærk Mand, af al Magt Fartøiet imod Klippen, stødte det derpaa fra sig og lod dem drive og tumle sig omkring paa Seen, medens han selv løb igieument Schwyz paa Skyggesiden af Viergene (³⁹), indtil han naaede Huulveien ved Rüssnacht. Da han var kommen til disse for Herren, ventede han paa ham, og da Herren kom ridende med sine Dienere, stod han bag en Busk og horte forskjellige Anslag, der giordes imod ham. Da udspendte han sin Armsbue, skød en Piiil imod Herren og fældede ham, og derpaa løb han igjen tilbage over Viergene til Uri, hvor han fandt sine Staldbroedre og fortalte, hvorledes Alt var gaaet til (⁴⁰).

IX.

Det vil ei kunne undgaae en ikke aldeles slob Kritik, at denne Fortælling om Tell er rig paa Modsigelser og mistænkelige Angivelser, og det er derfor heller ikke noget Under, at der allerede meget tidlig af Franz Willmann i et Brev til Goldast af 27 Martz 1607 yttredes Tvivl om Fortællingens Overensstemmelse med Sandheden (⁴¹). Den nævnte Forfatter stod imidlertid saare længe alene; men efterat Caros Fortælling om Tofe efterhaanden var bleven mere bekjendt i i Syden (⁴²), kunde de helvetiske Lærde umulig andet end forbauses over begge Fortællingernes paafaldende Lighed. De fandt, at to Tyranner skulde have øvet den selvsamme besynderlige Grusomhed; at et Barn ved begge Leiligheder skulde have været ved Haanden; at Faderen begge Gange skulde have havt samme Held, og begge Gange været eenfoldig nok

til at tilstaae sin Hensigt; at de driftige Skytter paa begge Steder efter Mesterskuddet senere have udstaaet Farer til Soes, i Norden ved Skielobningen og i Schweiz ved Seiladsen; og endelig at de paa begge Steder havde fældet Tyrannen. Tvivlene fremtraadte derfor stedse stærkere, saaledes som vi kunne iagttage det hos Isaaq Iselin (⁴³), Jac. Christopher Iselin (⁴⁴) og hos Volkatre (⁴⁵). Endelig udkom i Aaret 1760 i Bern et lille, af nogle faa Sider bestaaende Skrift, "Guillaume Tell, Fable Danoise," der uden Omsvøb forfæstede Fortællingen som et fra Danmark indvandret Sagn, ja endog gif saa vidt, at det frakendte Wilhelm Tell al historisk Grænds (⁴⁶). Imod Historien om Pileskuddet paabe- raabtes fornemmelig, at ikke en eneste af alle de samtidsge østerrigiske Annaler kiender det mindste til Skuddet, og at Etterlins Kronike fra Aaret 1507 ikke kan være Siemmel for en Begivenhed fra Aaret 1307. Dernæst gjordes, foruden flere andre vægtige Grunde, opmærksom paa den imod al Middelalderens Symbolik stridende Fortælling om Hatten, paa det unaturlige Spring op paa Klipperne, paa det utroelige i at Tell med et Stod af Foden skulde kunne tilbagestyrte det af Stormen tumlede Skib, og paa den urimelige Modsigelse, hvorved Tell i den etterlinske Fortælling snart skildres som et i den Grad indskrænket Menneske, at han bar Navn deraf, og snart som begavet med den allerhøieste Snildhed. (⁴⁷).

Brochüren om Wilhelm Tell, der var forfattet af Præsten Uriel Freudenberger i Eigerz (⁴⁸), gjorde saa stor Opsigt, at Kanton Uri, der tidligere havde tvunget Rudolph Weid, som uden at angribe Tells Historie havde benævnet ham en Bøddel, til at gjøre offentlig Afbigt (⁴⁹), ikke allene ved en i stærke Udtryk affattet Kredsfrivelse af 1de Jun. 1760 formaacede de øvrige Cantoner til at bevidne deres Misfornoieelse med Skriftets Publication, men ogsaa selv lod alle de Grem-

plarer, som kunde overkommes, offentlig opbrænde, og to Guldmedailler tilfille den Forfatter, der først traadte i Skrannerne imod Freudenberger. Dette var J. A. F. von Balthasar (⁵⁰), til hvem Gotl. Em. v. Haller og General von Zurlauben (⁵¹) sluttede sig. Disse Forfattere søgte imidlertid fornemmelig, med tildeels yderst svage Grunde, at hævde Wilhelm Tells historiske Eksistens; hvorimod de næsten aldeles ikke indløde sig paa det, som fornemmeligen havde været Gienstanden for Freudenbergers Kritik, nemlig hele Historien om Pileskuddet. Til Forsvar for denne anførte de iffun, at Fortællingen ogsaa findes hos den paa deres Tid endnu utrykte, luzernske Kronikskriver Melchior Russ († 1490), hvilket imidlertid uden Hensyn til at Russ's Fremstilling, saaledes som nedensfor skal bemærkes, just maa svække Troen paa Historiens Sandhed, kun bragte Sagen saare lidet videre; da Melchior Russ kun skrev nogle faa Aar tidligere end hans Samtidige Petermann Etterlin, nemlig i Aaret 1482. Dernæst anførte de med megen Sikkerhed, at det vilde være noget uhørt, at et reent uhistorisk Sagn skulde forekomme i en saa sildig Periode mellem Etterlins øvrige, strengt historiske Angivelser. Men nu have just de nyere Undersøgelser af de helvetiske Kronikskrivere tilstrækkeligen godtgjort, at Etterlin, ligesom alle hans Samtidige, med Hensyn til den hele ældre Historie og hele det fiortende Aarhundrede, er i høj Grad opfyldt med Sagn, saa at det tværtimod nu maatte være besynderligt, om man skulde beholde Troen paa Fortællingen om Pileskuddet, medens man maa forkaste saa mange andre Sagn, der fortælles i noie Forbindelse med Tells Historie. Naar hine Forfattere i øvrigt paa- staae, at man ikke skal kunne paavise et eneste, aldeles opdigtet Sagn fra en saa sildig Periode, som den, hvortil Fortællingen om Tell henhører, da er dette aabenbart en lige saa ugrundet Paastand; jeg skal kun minde om den ovenfor anførte

holsteenske Variation af Sagnet, og bemærke: at dersom de uhistoriske Sagn fra det 15de og 16de Aarhundrede vare mere bekendte, vilde her uden Vidtøstighed kunne paavises mange Exempler paa Sagnvandring fra en endnu sildigere Tid. Vi ville kun erindre, at det ved Shakespeares Macbeth navnkundige Sagn, om en vandrende Skov (⁵³), der tidligst findes hos Saro (⁵⁴) og senere paa flere Steder i Europa (f. Ex. i Fortællingen om Slaget imellem Grev Geert og Ditzmarsterne 17de Jul. 1319), endnu spøger hos os som Biengang i Traditionen om Slaget ved Ornebjerg i Grevens Fejde (⁵⁵); og at den Hestegjering, der ligger til Grund for Schillers berømte Ballade, „der Handschuh,“ og som Munken i St. Gallen, Ekkehard den Yngre, først fortæller om en tydsk Rhingreve Runo Kurzbold von Lahustein (⁵⁷), af spanske Kroniker tillægges Manuel Ponce de Leon, da han opholdt sig i Sevilla ved Ferdinand den Katholskes og Isabellas Hof (⁵⁷), og af franske Forfattere, ligesom af Digteren tilskrives Ridderen Delorges, en af Kong Frants den Førstes Hofmænd (⁵⁸). Naar endelig Balthasar, Haller og Zurlauben frakjendte Freudenberger Net til at udlede Noget deraf, at Fiskerne ved Vierwaldstättersøen vare enige om, at der i Mandts Minde aldrig havde hersket nogen Storm paa den af de høie Bierge beskyttede Sø: da maa vi heri, men ogsaa kun heri, give hine Forfattere Medhold. Thi det er blevet oplyst, at her af og til herske saa voldsomme Rastevinde, at Lovene befale: „beym starcken Föhn“ at slukke Ilden i Husene ved Søens Bredder og at fordoble Mattevagterne paa Biergene. (⁵⁹).

Da imidlertid Johannes Müller i sin berømte, kort Tid efter udgivne „Geschichte Schweizerischer Eidgenossenschaft,“ rigtignok uden at anføre tilbørlige Grunde og derfor ogsaa med en videntlig Usikkerhed, sluttede sig til hine Forfattere og i Særdeleshed til Zurlauben, vovede man ikke udenfor Helve-

tien at drage Fortællingen i Tvivl. Men paa samme Tid som man i Sydskland, trods de uundgaaelige Beskyldninger for historisk Skratteri og Atheisme, begyndte at ytre, at man meget vel kan erkiende Johannes Müllers store Fortienester som Historieforfatter, uden derfor i hans stive, noget eftergiorte Foredrag at søge et Ideal for historisk Kunst: paa samme Tid blev Müllers hele Historieforskning, hans Forhold til og Benyttelse af de sildigere helvetiske Kronikeforfattere, ligesom disses eget Væsen giorte til Gienstand for en Række fortrinlige Undersøgelser, der næsten alle udgik fra Selskabet for helvetisk Historieforskning i Bern. Det solothurnske Ugeblad, de mange udmærkede Cantonalhistorier og de rige Anmærkninger, hvormed de fleste Udgaver af de hidtil utrykte ældste Kronikeforfattere bleve udstyrede, aabnede endelig Vinene, i det de godtgjorde, hvorledes Johannes Müller med Hensyn til den ældste Tid har ladet sig forlede til en ukritisk Fremgangsmaade, ikke ganske ulig den, der har gjort Suhm saa ubrugbar i en stor Deel af hans Historie; og i det de paaviste en saa stor Mængde Feil og vran ge Anskuelsesmaader i de sildige Kronikeforfatters Fremstilling af det helvetiske Forbunds Opkomst, at Müllers Fortælling, forsaavidt den trofskyldigen er bygget paa dem alene, ikke længer kan bestaae. Vi vare hidtil vante til at foretage os Lystvandringer i denne vor Besiddelse, som i en romantisk Sauge; vi havde glædet os over de bratte Fjeldkloster, de ærværdige Skove og de brusende Vandfald, der syntes at smykke den helvetiske Historie, ligesom de smykke Landet; nu skulde det vise sig, at Alt var, ligesom Potemkins Landsbyer ved Volga, malede Couliser, og at vi havde antaget en konstigen udpyntet Park for ægte Natur.

De nyere kritiske Bearbejdere af den helvetiske Historie afvige fornemmelig, baade fra Johannes Müller, og fra Eschudi og de øvrige ældre Forfattere deri, at de prøvede

og bedømte de senere Kronikefribere efter de med Begivenhederne samtidige Diplomer, Documenter og Aktstykker, hvorimod hine Forfattere havde lempet de gamle Kilder efter de langt sildigere og i hoi Grad upaalidelige Kronikefribere. Vi maa iøvrigt her lade det beroe ved ganske kortelig at giøre opmærksom paa de fornemste Resultater af de nyere Undersøgelser, forsaavidt de i Forbigaaende have kastet Lys paa vort Æmne. I Maret 1819 udgave Stierlin og Wyß den gamle Conrad Justingers († 1426) „Berner Chronik.“ Naar Freudenberger tidligere havde bemærket, at det vilde være i høieste Grad synderligt, om alle de samtidige østerrigske Kilder, der skildre Opstanden, af eenstemmig Forsømmelse skulde have forbigaaet Tells navnkundige Gierning: da havde man herimod indvøndt, at deres Sædighed maatte forklares deraf, at de som Fiender af det helvetske Forbund ikke vilde bidrage til Schweizernes Forherligelse; men nu fandtes heller ikke hos den patriotiske, noiagtige Justinger det allermindste om Skuddet⁽⁶⁰⁾, og den samme Opdagelse maatte man gientage, da Udgivelsen af Valerius Anshelms († 1540) „Berner=Chronik,“ der er bygget paa gamle Kilder, begyndte i Maret 1825⁽⁶¹⁾. Man vedblev imidlertid endnu stedse at henpege til den sildste Tilflugt, den luzernske Kronikefriber Melchior Russ, i det man lod, som om man oversaae, at denne deus ex machina i al Fald ikke kunne have nogen Vægt imod den ældre Conrad Justingers betydningsfulde Sædighed. Men da nu Joseph Schneller i Maret 1834 udgav Melchior Russ, viste det sig, at denne Kronikefriber, hvis Fremtræden var bleven bebudet med saa megen Triumph, langt fra at styrke Troen paa Fortællingens Sandhed, tværtimod maatte rokke den fra Grunden af. Thi deels afviser Melchior Russ's Fremstilling⁽⁶²⁾ aldeles fra Petermann Etterlins, i det Sagnet hos den Forstnævnte ulige skionnere lader Tell skyde Gessler umiddelbart

efter Springet op paa Klippen, medens Tyrannen endnu omtumles i Baaden; og deels rober Russ tydelig, at man først paa hans Tid har begyndt at henføre Sagnet om Pileskuddet til Historien om det helvetiske Forbunds Opkomst (⁶³). Nu vendte de Fleste sig med en høj Grad af Mistro fra Fortællingen, og endelig svandt de sidste Tvivlens Skyer for det Lys, der ogsaa over denne Gienstand udgik fra Kopp's „Urkunden zur Geschichte der eidgenössischen Bünde.“ Dette Værk, der meddelel to og firhundredtyve vigtige Diplomer in extenso og Udtog af to hundrede og tredshundredtyve andre, og som er bestemt til at lægges til Grund for en bebudet Fremstilling af Gedsforbundets Opkomst og Udvikling, har fuldendt den Revolution i den gamle helvetiske Historie, som de nyere Cantonalhistorier havde begyndt; og har paa en uimodsigelig, men, som det synes, noget for streng Maade paavist, hvorledes de ældre Forfattere, endog Tschudi og Müller, have overført en senere Tids Anskuelse i deres Fremstilling af Schweizerforbundets gamle Historie. Hvad Fortællingen om Tell angaaer, er det af mindre Vigtighed, at Kopp har gjort opmærksom paa, hvad allerede Schneller bemærkede, at Melchior Russ's og Petermann Etterlins Samtidige Diebold Schilling, hvis Manuskript findes paa Byen Lucerns Bibliothek, afviger aldeles fra begge de nævnte Kronikere i at fortælle Pileskuddet; derimod har Kopp med Rette indskærpet dette som afgjørende vigtigt, at Munken Johannes Wintherthur, der som Samtidig beskrev den saakaldte „Blodhøvn“ og Slaget ved Morgarten (1315), og ligesom Faderen stod i noie, ingenlunde hadefulde Berøring med de ældste Gedsforbundne, er fuldkommen uvildende om Sagnet (⁶⁴). Hertil kommer, hvad Professor Kopp har oplyst, at man, for at hævde Tells Historie har tilladt sig formelig at forfalske Kronikere, og at der endelig ingenstunde har hersket nogen Gessler paa Vorgen Rüsbnacht,

men at denne forblev hos Familien Rüssnacht lige indtil den uddøde; hvorpaa den gik over til Walthar af Tottikon, og med hans Datter Johanna til hendes Mand Heinrich af Sunwile, fra hvem Borgen endelig i Aaret 1402 kom til Canton Schwüz (65).

Endskönt det Foregaaende vil være tilstrækkeligt til at vise, at Fortællingen om Wilhelm Tells navnkundige Pileskud er aldeles uhistorisk, og jeg for saavidt altsaa ikke behøvede at opholde mig længere ved Sagnet: troer jeg dog med faa Ord at burde omtale en Anskuelse, der er bleven fremsat af Jacob Grimm (66), af Heeren (67) af Carové (68), af Sisely (69) og af den yngre Ideler (70). Disse Forfattere ere nemlig, skönt ad forskellige Veie, komne til det Resultat, at Fortællingen om Tells Pileskud bør forkastes som et utroværdigt Sagn; men at der dog bør hævdes Selten selv en fortrinlig Plads blandt Skaberne af den helvetiske Frihed. Uden selv i mindste Maade at ville enten negte eller tilstaae Tell historisk Eksistens, kan jeg ikke Andet end gjøre opmærksom paa, at de Grunde, man i denne Henseende har anført, ere særdeles svage. Naar saaledes allerede Walthasar paaberaabte sig Capellet ved Flüelen paa den Klippe, der endnu kaldes „Tellenplatte“ eller „Tellensprung“, og hvor Tell skal være undkommen fra Baaden, Capellet ved Burglen paa det Sted, hvor Tells Huus skal have staaet, og Capellet ved Rüssnacht paa det Sted, hvor Gesler faldt for Tell: da maa det først imod alle Slutninger fra disse Capeller bemærkes, at de først ere blevne byggede i Slutningen af det sextende og i Midten af det syttende Aarhundrede (71); og hvad i Særdeleshed Capellet ved Rüssnacht angaaer, da tilintetgjøres, som Joseph Schneller med Rette bemærker (72), at Tiltro til samme derved, at den ældste, ovenfor omtalte Efterretning om Sagnet hos Rüss lader Gesler falde i Baaden foran Tellenplatte, og dette

giver saaledes et yderligere Beviis for, at vi ikke kunne anvende for stor Forsigtighed i at drage Slutninger fra de stumme Monumenter om de ældre helvetiske Begivenheder. Steenbronden i Altdorf, der endnu kaldes „der Tellenbrunnen,“ og hvor Tell og hans Son findes udhugne i Stenen, er ligeledes først opført i Slutningen af det firtende Aarhundrede; og beviser altsaa omtrent lige saa meget som det forhen midt i Altdorf staaende Lindetræ, „die Tellenlinde“, til hvilket Sønnen skal have været bunden; thi Afstanden fra dette til Stedet, hvor Skuddet ligeledes angives at være skeet, er saa uhyre stor, at Alle her ere enige i at forkaste Traditionen, der end yderligere, om fornødent gjordes, vilde giendrives ved det uafbeviislige Factum, at Altdorf i den nyere Tid er bleven begravet af nedstyrtede Laviner fra de omkringliggende Bierge, og den nye Flekke derpaa opført paa et fra det ældre forskjelligt Sted. Den Armbue paa Tothuset i Zürich, der udgives for at have tilhørt Tell, kan snarere bidrage til at vække Tvivl⁽⁷³⁾, og naar man har sagt, at Tells Slægt blomstrede længe, at den mandlige Linie af hans Familie først uddøde med Tell af Altinghausen i Aaret 1684, og den qvindelige med Berena i Aaret 1720: da er ogsaa denne Angivelse blottet for al Hiemmel⁽⁷⁴⁾. Derimod maatte man, uagtet den stedse mærkelige Omstændighed, at de ældre Kilder uden Undtagelse ikke indeholde det mindste om Wilhelm Tell, dog nødvendigviis antage, at han havde levet paa den Tid, da Schweizerne gjorde deres navnkundige Opstand: hvis man turde have Tilid til et ofte paaberaabt Diplom, der udgives for at være forfattet i Aaret 1387, og hvori bl. a. disse mærkelige Ord forekomme: „Ogsaa have vi foresat os at holde en Prædiken ved Bürglen paa det Sted, hvor vor kære Landsmand Wilhelm Tell, der først bragte Friheden tilbage, har sit Huus staaende⁽⁷⁵⁾.“ Men i den nyeste Tid har Joseph

Schneller af meget skarpsindige og træffende Grunde draget Diplomet's Egthed i Tvivl, da det synes, ligesom saa mange andre Efterretninger, at være blevet opdigtet for, under alle Omstændigheder, at hævde Nationalheltens truede Eksistens (76).

X.

Naar man lægger Mærke til, at der allerede i Vandellos italienske Noveller og i de af dem øste Histoires tragiques af Belleforest, forekommer hele Rækker af Fortællinger hentede fra Saxo og Krantz (77), vil man finde det undskyldeligt, at man i Syden har kunnet lade sig friste til at antage, at de første Udgaver af hine nordiske Forfattere ogsaa have ligget til Grund for de sildigere helvetiske Kronikere, da disse nedskrev Fortællingen om Wilhelm Tell. Men uden nu at tage Hensyn dertil, at Kronikerefterne efter deres eiendommelige Væsen ikke vilde have undladt at robe en saadan Fremgangsmaade, dersom den virkelig havde fundet Sted: maa hiin Gissning allerede forkastes af den Grund, at Sagnet i Schweiz, efter hvad ovenfor er blevet oplyst, allerede forekommer i Maret 1482, hvorimod den parisiske Udgave af Saxo, som bekendt, først udkom i Maret 1511 (78).

Da Sagnet om Tell tidligst blomstrede i Sange (79), og da Brodrene Grimms bekendte Arbejder have viist, at saamange Viser fra Middelalderen ere fælleds Eiendom for Skandinavien og Tydskland, kunde Andre let falde paa den Tanke, at ogsaa en nordisk Sang, der behandlede Pileskuddet, havde banet sig Veien giennem Tydskland til Schweiz; og vi vilde da i saa Fald finde den helvetiske Tradition forplantet paa en Maade, overensstemmende med den, som vi vare tilbøielige til at antage med Hensyn til Sagnet's Fremkomst i England. Og vistnok tør det ei negtes, at ligesom tydske Sange paa en Tid, da Sprogforskjellighederne i hele det nordvestlige Europa vare saare ubetydelige, ved at vandre fra Mund til

Mund naaede hoit op iblandt Norges og Sverriges Fjelde, saaledes bleve ogsaa Viser, der oprindelig vare danske, efterhaanden udbredte deels over hele Nord-Sydsland og deels i vestlig Retning, indtil Kiærnen af Nederlandene (⁸⁰). Men hvad derimod det sydligste Sydsland angaaer, synes det næsten, som om en dyb Kloft har hindret de nordiske Sagn og Viser fra at udbrede sig i denne Retning; og saaledes blev det dem end mindre muligt at naae til Urkantonernes Alper og Dale, hvis eensomme Beliggenhed overhovedet i hele Middelalderen afholdt deres Beboere fra Samqvem med Alt, hvad fremmed var (⁸¹). Blandt de karakteristiske Folkesange, der i flere Aarhundreder ere blevne sungne og endnu synges i Helvetien, finde vi derfor heller ikke en eneste, der kunde stilles ved Siden af vore skandinaviske Viser fra Middelalderen.

Endelig har Freudenberger meent, at Sagnet indvandrede til Schweiz med en Colonie af nordiske Folk (⁸²), og denne Forklaringemaade, der ei er bleven modsagt af de nyere historiske Forskere i Helvetien, maa vistnok ogsaa billiges som den rimeligste. Deri stemme i det mindste alle Kilder overens, at de Dale og Vierge, der for største Deel danne de nuværende Cantoner Schweiz, Uri og Unterwalden, endnu flere Aarhundreder efter Christi Fødsel vare bedækkede med tykke, af ingen betraadte Urskove; og at de første „kæmpestore“ Beboere af bemeldte Cantoner have været af skandinaviske Slægt, dette kan neppe med Grund betvivles.

Det er bekiendt, at man meget længe (⁸⁴) har villet finde Overensstemmelse mellem Sæder og Sprog i Helvetien og Norden. Saaledes har Suhm i sin Afhandling: „Formodning om at Schweizerne stamme fra Skandinavien“ blandt andet gjort opmærksom paa, at Engene i Helvetien kaldes *M a t* eller *M a t t e*, hvilket Ord, som bekiendt, i samme

Betydning er brugeligt i Norden (⁸⁵), og at Schweitserne ere det eneste Folk, der ligesom Nordboerne bruge Ordet Horn om Spidsen af Fjeldene (⁸⁶); men denne i og for sig lidet sigende Overeensstemmelse mister allerede derved al Beviskraft, at hine Ord i den nævnte Betydning ikke alene bruges i de Cantoner, hvor Sagnet om Tell opstod; men ogsaa i flere andre, hvis Beboeres Oprindelse neppe Noget med Suhn tør henføre til Norden. Derimod er det paafaldende nok, at det Frieri, der endnu paa enkelte Steder i Urcantonerne efter gammel Skik finder Sted, ved om Natten at besøge den Elskede, der kaldes „Niltgang“ ligesom i Norge (⁸⁷); hvortilmod disse Besøg, der ikke kendes i det øvrige Schweiz, i Schwaben kaldes „Fügen“ og af Dithmarskerne „Fenster“ (⁸⁸). Vonstetten, der under sit Ophold i Norden søgte at gjøre sig bekendt med det danske Sprog, har anført mange Exempler paa Lighed mellem islandiske og helvetiske Ord, men ligesom disse i og for sig ere meget uheldig valgte, saaledes ere de ved Trykningen blevne saa ilde medtagne, at det tildeels er umuligt at giætte sig til deres Mening (⁸⁹). Men af Interesse er det at erfare af denne Forfatter: at den i Norden meget gamle Dvæls i Bryden (glima eller lång) netop er eiendommelig for de Schweitserne, hvis nordiske Herkomst skal godtgøres; og at de samme ere de eneste, der endnu i Helvetien udmærke sig ved Færdighed i at bruge Kastespyd (⁹⁰), hvori ogsaa Nordboerne efter de ovenfor anførte Ord af Olaus Magnus, baade i Hedenold og endnu paa hans Tid, søgte deres Lige. Vonstetten bemærker fremdeles, at Oberhaslerinderne ere de eneste Fruentimmer i Schweiz, der om Hovedet bære Linned- eller Bomuldstøier, ganske ligesom Bønderkvinderne i Skaane og flere svenske Provindser (⁹¹); og med levende Udtryk skildrer han den i flere Aarhundreder ofte omtalte Lighed, som ogsaa han fandt mellem de Svenske og

de bloude, blaaiede Indvaanere i de helvetiske Oberlande (⁹²). Endelig har ogsaa Geijer, fornemmelig efter Meddelelse af Svenske, der selv havde besøgt Schweiz, gjort opmærksom paa Ligheden imellem Ord i hine Egne og Sverrige; men efter at vi ogsaa med Hensyn til disse Ord og Navne af en gyldig Auctoritet (⁹⁴) ere blevne underrettede om, at de ere fælleds for Dialekten i næsten hele den tydstalende Deel af Schweiz, vil vistnok heller Ingen heraf udlæde noget afgjørende med Hensyn til Stammefælledskabet imellem Scandinaviens og Urkantonernes Indvaanere (⁹⁵).

For dette findes imidlertid et ikke uvigtigt Datum i den interessante Omstændighed, at der i Haslidalen lever et Sagn, der forhen var fælleds for de tre gamle Kantoner, og ifølge hvilket Indbyggerne ere udvandrede fra Sverrige. Den nordiske Reisendes Efterforskninger besvares endnu med næsten de selv samme Ord, hvortil Schiller lader de Sammenhvorne lytte paa Nutli. Werner Stauffacher siger:

„Hør, hvad de gamle Hyrder end fortælle!
 Der var et mægtigt Folk i Landet, langt
 Mod Nord, det leed af en besværlig Dyrind.
 I denne Rod beslutted' Fjolkemødet,
 At efter Lod hver tiende Borger skulde
 Forlade sine Fædres Land. — Det stecte!
 Nu drog der under Sorg og Klager ud
 Et mægtigt Tog af Mand og Qvinder, hen
 Mod Middagsolen, sloge sig igiennem
 Det tydske Land til disses Skoves Høiland,
 Og hvælte ei, før til den vilde Dal
 De kom, hvor Nu otta riuder mellem Enge —
 Her var ei Spor af Mennesker at see,
 En eensom Hytte stod der kun ved Bredden,
 Der sad en Mand og vogtede paa Færgen —
 Dog heftig følged' Søen, og den var
 Ei seilbar; da besaae de nærmere
 Det skionne Land. fandt Overflodighed
 Af Træer, opdaged' gode Kilder,
 Og tyktes i det klare Fædreland
 At være. — Da beslutted' de at blive,

Dybyggebe den gamle Flække Schwüz,
 Dg havde mange sure Dage ved
 At rydde op de vidtudstrakte Skove.
 Men da ei Grunden blev tilstrækkelig
 For Folkets Antal, drog de over til
 Det sorte Bierg, ja til det hvide Land,
 Hvor stult bag ved en evig Muur af Is,
 Et andet Folk med anden Tunge taler.
 Ved Kernwald byggede de Flækken Stanz
 Dg Flækken Altdorf tæt ved Neuf i Dalen —
 Dog blev de stedse deres Herkomst troe;
 Blandt hver en fremmed Stamme, der først efter
 Sin svundne Tid har nedfat sig i Landet,
 Udfinde Schwyzes Mænd altid hinanden
 Dg Blod og Hierte kendes let igien (°°).“

Derfom nu dette levende Sagn stod allene, uden at bestyrkes af Historien, vilde vi ikke fortænke Nogen i, uden videre at forkaste det. Men det lader sig godtgjøre, at Sagnet er saa langt fra at være opdigtet i vor Tid, at det tværtimod, som Stumpfs gamle Kronike siger, „bey den Schwyzern sei je und je gewesen.“ I den Henseende behøver man ikke at paaberaabe sig den i sin nuværende Form først i Slutningen af det sextende Aarhundrede forfattede, af kronologiske Feil og andet Ukrud vrimsende, men ikke destomindre i mange Henseender mærkelige Sang om Hasliernes Udvandring fra Norden (°7); og heller ikke det i Aaret 1531 paa Pergament affattede, af Ulrich Zopyfy, Landskriver i Haslidalen, bekræftede og endnu bevarede Haandskrift; hvilke tvendeilder ere de eneste helvetiske, som Reister og Geijer have seet sig i Stand til at bekjendtgjøre. Sagnet's meget højere Alder sees nemlig af en interessant Antegnelse fra Aaret 1505 i den Frutiger Landbog, hvor det hedder saaledes: „I Mar 1505 i Midten af Mai, have vi Landsfolk i Frutigen, med fem og fyrgetyve Mand begivet os til vore kiære, troe Brødre i Landet Hasli, for at søge Venfkap hos dem, ligesom de have besøgt os i Fruti i den sidste Fastelavn. De have modt os i Process-

sion foran Landsbyen Hasli, og modtaget os med saare venlige Ord, hvorved nogle paa begge Sider af overvattede Glæde fik Taarer i Øinene; derpaa have de ført os ind i deres Kirke og ladet os see deres Lands Banner og forelæst os deres Kronike, om hvorledes de ere komne fra Landet Sverrige og Norge, hvorledes de, efterat hver tiende Mand paa Grund af stor Hungersnod med sine Huusfolk havde maattet forlade Fædrelandet, indvandrede i Landet Hasli, der dengang var en ubeboet Egn, men som de da begyndte at bebygge og bearbejde; tilligemed mange andre Ord, der findes i den samme Kronike (98).” At imidlertid heller ikke denne Efterretning om Sagnet er den tidligste, viser Schradin i sin Nimmkronike over Schwaberkrigen, der er trykt i Sursee i Aaret 1500; thi heri udvikler han nøiagtig, hvorledes Indvaanerne i Urkantonerne i gamle Dage under en Kong Giseberts Regjering paa Grund af Hungersnod indvandrede fra Sverrige (99). I det han tillige flere Gange paaberaaber sine ældre Kilder, opmuntrer han til at forske efter disse, og naar vi da følge dette Vink, opdage vi, at allerede Landsfriveren i Schwyz, Johannes Fründ, i Aaret 1410 til Oplysning af vort Æmneskrev „vom Herkommen der Schwyzer“, et Arbejde, som vi nu ikkun kiende af Eschudis bittere Kritik i Gallia comata (100). Men at Fründ ikke er Ophavsmand til Sagnet, dette vise flere med ham samtidige Skribenter (101), og herved er da allerede Fortællingens store Ælde godtgjort; thi lang Tid maatte nødvendigviis hængaae, inden man begyndte paa at giøre Sagnet til Gienstand for historiske Commentarer. Vi finde da saaledes ogsaa, at saasnart Kiøbmænd fra de ældre helvetiske Cantoner paa udenlandske Reiser eller Messer traf sammen med svenske Handlende, fortalte de til disse store Glæde Fædrenes Udvandring fra Skandinavien (102); og at endelig allerede Petrarca, da han fort Tid efter den navn-

kundige Opstand i Aaret 1307 besøgte Schweiz, lærte at kende Folkets nordiske Herkomst (103).

Førend jeg nu gaaer over til den Gistning, hvorved Sverriges første Historieskriver har søgt at oplyse de scandinaviske Nybyggeres Indvandring i Urcantonerne, synes det passende med nogle faa Ord at omtale, hvorledes det helvetiske Sagn efterhaanden stedse har faaet større Anseelse hos vore nordiske Brødre. Ericus Olaf († 1486) er den svenske Forfatter, hos hvem man, saavidt jeg veed, tidligst finder Kundskab om Sagnet (104); men han berører det i Forbigaaende ifkun ganske kort; hvorimod Sverriges sidste catholske Erkebiskop, Johannes Magnus, der stienker det megen Opmærksomhed, iffe blot med tillidsfuld Overbeviisning fortæller Schweizerens nordiske Herkomst, men ogsaa tilføjer, hvorledes han selv under sin Landsflygtighed prøvede den store Gudhed, hvormed alle svenske Reisende stedse bleve overøste i Urcantonerne (105). I en Placat af 19 April 1555 „om almogens fattigdom“ omtaler Kong Gustav Erikson med stor Bidtøstighed den helvetiske Udvandring fra Sverrige, som et Beviis paa den i gamle Tider talrige Befolkning i Riget (106); og efter den nævnte Konges Tid blev Fortællingen om de gamle Gedsforbundnes Oprindelse fra de Svenske stedse mere almindelig, saa at endog den store Gustav Adolph, da han under Trediveaarskrigen ønskede at træde i Forbindelse med Schweizerne, som fortrinlig Grund til gjensidig Velvillie paaberaaber sig det gamle Stammefælledskab; ligesom ogsaa Kongens overordentlige Gesandt, Ridder Christopher Ludvig von Rasche, i den latinske Tale, som han den 10 Oktober 1631 holdt i den helvetiske Forbundsforsamling, formelig sløtter sig herpaa (107). I Slutningen af det syttende og i Begyndelsen af det attende Aarhundrede besøgtes de gamle Cantoner af mange Reisende, blandt hvilke Grev Benedict Drenskierna († 1702) paa Alperne

hørte Hyrderne synge om deres Fædres Udvandring fra Sverrige. Eysten til at foretage nøiagtige Undersøgelser over Sagen vorede herved mere og mere, og derfor bevægede Professor Reikter i Upsala Secretair Sam. Rosenstein, da denne stod i Begreb med at reise til Helvetien, til der at bestræbe sig for at tilveiebringe Udskrifter af gamle Kilder, hvis saadanne maatte existere. Rosenstein tilbagesendte en Udkrift af Ulrik Zopphs Haandskrift, og et Udtog af Folkesangen i Hasli-dalen, hvilke bleve udgivne af Reikter (108); men da disse Brudstykker ikke kunne tilfredsstille billige Fordringer, anmodede endelig Geijer, der længe havde interesseret sig for at bringe større Klarhed i dette Gmne, den svenske Gesandt i Paris, Grev Gustav Löwenhielm, om at benytte sin Indflydelse til at tilveiebringe de Oplysninger, der maatte kunne overkommes. Grev Löwenhielm henvendte sig til den nu afdøde Schultheiß i Bern, Grev von Müllinen, dengang Præsident i Selskabet for helvetisk Historieforskning; men ogsaa denne var kun i Stand til at oversende en ny Copie af det i Aaret 1534 affattede Haandskrift, som allerede ved Reikters Dissertation var blevet bekendt i Sverrig, og en nøiagtig Udkrift af Sangen om den skandinaviske Udvandring, der saaledes første Gang fuldstændig blev offentliggjort af Geijer i den Afhandling, hvori han tillige gjorde det første rimelige Forsøg paa historisk at oplyse Emigrationen (109).

XI.

De væsentligste og paalideligste Angivelser, saavel i Oberhasliernes Folkesang, som i de fleste af de ældre Efterretninger ere disse: Der beskrives en Hungernød, den bestandig anførte Grund til alle nordiske Udvandringer; som Udgangspunkter nævnes baade Sverrige og Frisland, og paa eet Sted tillige Norge; Toget siges at have taget sin Begyndelse fra et Sted, der kaldes Hasle, men hvis Beliggenhed ei næiere omtales;

der næst fortælles Overvindelsen af en frankisk Hær, Vandringen „by dem Rhyu hinuf,” og endelig Bebyggelsen af de Egne, som fandtes lige med Fædrelandet. Man vil finde, at der tages tilbørligt Hensyn til alle disse Momenter i Geijers Forklaring, og denne skal derfor her, skøndt jeg ingenlunde kan tiltræde den, udbilles med saa stor Noagtighed som mulig.

Efterat Geijer har bemærket, at Frisland meget længe var i Normannernes Vold, og at de fleste af deres Tog i det niende Aarhundrede udgik fra dette deres sædvanlige Opholdssted (¹¹⁰), gjør han opmærksom paa de frankiske Annaler's udførlige Fortælling om, hvorledes de normanniske Konger Godfred og Sigfred i Aaret 881 med en tallos Skare af Fodfolk og Ryttere befæstede sig tæt ved Moselfloden paa et Sted, der kaldes Haslon, og i det følgende Aar, da den frankiske Kong Ludvig døde, hærjede langs med Rhinen og dybt ind i Tydskland, hvor de lode Byer og Kloostere gaae op i Luft (¹¹¹). Derpaa anfører han, at Ragnar Lodbrok's Sønner deltog i dette Tog, hvilket godtgjøres ved Olaf Trygvesson's Saga, hvor der fortælles saaledes: „I det Aar, da Lodbrok døde, søgte de Danske og Normændene at hæbne sig. De fore med en stor Hær op ad Rhinen, brændte alle Borge og Kirker, hvor de kom frem, og brugte Hovedkirken i Borgen Aquisgranum til Hestestald. De brændte Koln og alle Borge langs op med Rhinen lige til Meginza. Da rykkede Lotharius's Broder Karl med en Hær imod dem og de mødtes ved Floden Mosa. I de Danskes Hær vare Kongerne Sigfred og Godfred og Ragnar Lodbrok's Sønner (¹¹²).” I Forening med disse Begivenheder ved Rhinen sætter Geijer Fortællingen om Ragnar Lodbrok's Sønners Tog mod den helvetiske Stad Wislisburg, i det han nemlig antager, at Ragnar's Sønner og Hærens Hovedstyrke have tiltraadt Tilbagetoget ved Efterretningen om Carl den Tykkes Rustninger;

men at enkelte Stæder ved denne Leilighed ere indvandrede i Arcantonerne. Da det er den sindrige Combination med Toget til Wisflsburg, hvorpaa hele Geisjers Forklaring beroer, følger her Fortællingen om Toget, saaledes som den indeholdes i Ragnar Lodbroks og hans Sønners Saga:

Ragnars Sønner overlagde nu indbyrdes, at ville hærje paa Syderrige⁽¹¹³⁾, og fra den Tid af var Sigurd Orm i Die med sine Brødre paa hvert Krigstog. Paa denne Færd lagde de til alle store Borge, og ingen holdt Stand imod dem. Og nu fik de Underretning om en Borg, som baade var stor og stærk og vel besat med Folk; mod den besluttede Ivar at drage; det er ogsaa fortalt hvad Borgen hed, og hvo der beherskede den; dens Hovding hed Vifil, og efter ham kaldtes Borgen Vifilsborg⁽¹¹⁴⁾. De fore nu frem med Hærskold og ødelagde alle Borge, som de traf paa, indtil de kom til Vifilsborg. Hovdingen var dengang ikke hjemme i sin Borg, men var dragen bort og havde meget Folk med sig. De opsløge deres Telte paa Sletterne omkring Borgen, holdt sig den første Dag rolige, og underhandlede med Beboerne. De bode dem vælge, om de enten vilde overgive Borgen, da skulde alle Mand gives Fred; eller forsøge deres Kræfter og Tapperhed, da skulde ingen Mand gives Fred. Svaret var strax paa rede Haand: at den Borg fik de aldrig indtaget, hvorfor man heller ikke behøvede at overgive den; „og maa I først,“ tilføiede de, „forsøge Eder, og vise Eders Tapperhed, Styrke og Mandemod.“ Matten forløb, og næste Dag forsøgte Brødrene at indtage Borgen, men udrettede Intet. De beleirede den nu en halv Maaned og gjorde hver Dag Forsøg paa at indtage den ved forskellige Krigspuds, men det gif dem værre, jo længere de prøvede derpaa; thi agtede de nu at drage bort derfra. Da nu Borgmændene mærkede det, gif de ud paa Borgmuren, og udbredte over hele Muren de festbarste Tapeter og Klæder,

som vare i Vorgen, og fremviste Guld og kostelige Klenodier for dem. Derpaa tog een af dem til Orde: „Vi troede,” sagde han, at disse Mænd vare Ragnars Sonner, og deres Mandskab tappert; men det maae vi sige, at det er ei gaaet dem bedre end Andre.” Derefter raabte de Krigsraab, slog paa Skoldene, og eggede dem paa det heftigste til Strid imod sig. Da nu Ivar hørte dette, gik det ham nær til Sierte, og han blev deraf saa syg, at han neppe kunde røre sig; og de maatte derfor tove, til det enten bedredes med ham, eller han døde. Han laae hele Dagen lige til Afstenen, uden at møle et Ord. Da bød han endelig de Mænd, som vare hos ham, at sige til Hvitsærk, Biørn og Sigurd, at de skulde komme til ham med alle de viseste Mænd. Da nu alle Hærens største Høvdinge vare samlede paa eet Sted, spurgte Ivar dem, om de havde udtænkt noget Raad, hvorved de med større Sandsynlighed kunde vente sig Seier, end ved dem, som de tilforn havde forsøgt. Men Alle svarede, at de havde ei Klogskab til at udtænke et saa godt Krigspuds, at de derved kunde vente Seier; „men det er nu, som det ofte var,” tilføiede de, „at dine Raad komme os meest til Nytte.” Da svarede Ivar: „Mig er et Raad kommet i Hu, som vi endnu ikke have forsøgt: her er en stor Skov i Nærheden, og naar nu Ratten kommer, da skulle vi lønligen drage til Skoven, men vore Telte skulle staae tomme tilbage. Naar vi komme til Skoven, skal hver Mand binde sig en Dragt Brænde, og dermed skulle vi drage mod Vorgen, lægge Ved paa alle Sider om den, og antænde Beddet; da vil der blive et stort Baal, og Vorgmurene ville da for denne Ild tabe deres Kalk; dernæst skulde vi føre Ballstynger frem mod Vorgen og forsøge, hvorlænge den kan holde sig.” Det blev nu udført; de gik til Skoven og forbleve der, saalænge Ivar fandt det tjenligt. Dernæst drog de efter hans Bestemmelse til Vorgen, og da

de antændte den Mængde Ved, blev der saa stort et Vaal, at Murene ikke kunde holde længer, men gave sig. De angreb nu Vorgen med Balslynger, og gjorde flere Abninger paa Muren. Da begyndte den egentlige Kamp, og da nu Stridskræfterne vare lige, faldt de fleste af Vorgens Beboere, og Resten undflyede, og Kampen endtes med, at de dræbte hvert Menneskes Varn, som var i Vorgen. De borttog alt Godsset, men brændte Vorgen før de fore bort.

De styrede nu derfra og standsede ei deres Færd, før de kom til den Borg, som hed Luna (¹¹⁵). Da havde de næsten ødelagt hver Borg og hvert Kastel i hele Syderrige; og vare de saa navnkundige over al Verden, at der ei fandtes saa lidet et Varn, at det jo kiendte deres Navn. De besluttede nu ei at lade af, før de naaede Romeborg, eftersom de havde hørt den Borg beremme for sin Størrelse og Folkemængde, Rigdom og Navnkundighed. Imidlertidig vidste de ei noie, hvor lang Vei der var did, og da de ikke havde tilstrækkelig Føde til deres betydelige Mandskab, forbleve de en Tid i Luneborg og talte om deres Færd. Da kom der en gammel og graahærdet Mand til dem; de spurgte, hvo han var; han svarede, at han var en Tigger, og havde hele sin Levetid faret Landet rundt. "Du maa kunne fortælle os mange Tidender," sagde de, "som vi ønske at vide." Den gamle Mand svarede: "Ei formoder jeg, at I skulde spørge mig om noget Land, hvorom jeg ei veed at fortælle Eder." "Det ønske vi," sagde de, "at Du siger os, hvor lang Vei der er herfra til Romeborg!" "Jeg kan sige Eder Noget til Mærke: I kunne her see disse Jernskoe, som jeg har paa Fødderne, de ere nu gamle, og de andre, som jeg har paa min Ryg, ere opslidte; men da jeg drog derfra, bandt jeg disse opslidte Skoe, som jeg nu har paa Ryggen, paa mine Fødder, og paa Veien derfra har jeg været siden." Da den gamle Mand havde

fagt dette, fandt de, at de maatte opgive den besluttede Færd til Rom, hvorpaa de styrede bort med hele Hæren, og indtog mangen en Borg, som aldrig tilforn havde været indtagen, og deraf sees endnu Mærke den Dag i Dag." (116)

Imod denne Fortælling om Toget til Wislisburg og Luna, med hvilken Geijers Forklaring staaer og falder, er der forlængst blevet anført flere Grunde, der af Geijer lades uomtalte. Og maaskee turde det ogsaa være Tilfældet, at disse Grunde just ikke ere saa afgjørende, som man i Almindelighed synes villig til at antage. Naar det for det Første er blevet betegnet som urimeligt, at Normannerne for at plyndre skulde have gjort et Tog til det fattige Schwyz: sees det ikke, hvorfor de i al Fald ikke kunde have hærjet Helvetien ligesaavel som Ungarerne og Saracenerne, hvis hyppige og med Normannernes Tog samtidige Indfald berettes os af de troværdigste Kilder (117). Forsaavidt dernæst Johannes Müller, der ved sin Ben Bonstettens slette Oversættelse af Sagaen var bleven bekendt med Toget, bemærker, at et saadant ikke vilde have kunnet gaae for sig, uden at blive omtalt af Munkene i det vestlige Helvetiens Klostre (118): da maa det erindres, at disse samme Munkene ogsaa tie om alle andre Begivenheder i det niende Aarhundredes Slutning, der for det vestlige Helvetien er en fuldkommen mørk Tidsalder (119). Ligesom fremdeles den Indvending, der hentes fra Johannes Müllers Yttring: at Wislisburg først skulde være bekendt fra det ellefte Aarhundrede (120), tilfulde giendrives derved, at Borgen allerede omtales i Begyndelsen af det syvende Aarhundrede (121): saaledes har ogsaa Müller og de Forfattere, der gientog hans Indvendinger, lagt alt for megen Vægt paa den Omstændighed, at Toget til Wislisburg ikke foretoges til Sees (122); thi endskjønt Normannerne vistnok i Almindelighed ikke trængte dybt ind i Landene, kunne vi dog anføre

ikke faa Exempler paa det Mudsatte, og fornemmelig deres Tog fra Neustrien til Nedre-Italien, hvilke vel af alle nyere Forfattere gøres til Sotog (¹²³); men hvis Retning giennem Frankrige og over Alperne ved et omhyggeligere Studium af Kilderne tilstrækkelig aabenbares (¹²⁴). Hvad der fortælles om Borgmændenes Overmod og haanlige Ord, kan snarere styrke Troen paa Fortællingen, end vække Tvivl; da en saadan Udsærd, der ogsaa af Harald Haardraade blev fundet blandt Araberne paa Sicilien, meget hyppigen udbistes af Saracenerne, naar de vare beleirede, og da Saracenerne, virkelig paa denne Tid satte sig fast i Wislisburg, der længe forblev i deres Besiddelse og endnu ved et Maurerhoved i sit Vaaben minder om Arabernes gamle Herredomme (¹²⁵). Endelig kunde man ogsaa fra Sagaens Beretning om, hvorledes Staden paa den sidste Dag blev opbrændt, hente en Slutning for Fortællingens Sandhed; thi i et Brev, som Joh. Müller den 20de Mai 1783 tilskrev sin Broder om de Opdagelser, han under en Alpevandring med Bonstetten havde gjort blandt Aventikums Ruiner, forsikres der, at man finder tydelige Spor til at Vorgen tilsidst af de Fiender, der ødelagde den, er bleven offret til Euerne (¹²⁶).

Men omendstiondt saaledes de imod Toget til Wislisburg hidtil anførte Grunde ikke synes afgjørende, gives der dog andre, ifølge hvilke man nødvendigviis maa forkaste Geijers Forklaring af Indvandringen i Urcantonerne. Ligesom nemlig Fortællingen i Olaf Tryggvessons Saga om Ragnar Lodbroks Sønners Deeltagelse i Plyndringerne ved Rhinen i Aaret 882, der danner det nødvendige Mellemled i Geijers sindrige Slutning, ingenlunde er paalidelig (¹²⁷), saaledes mister Toget imod Wislisburg og derved tillige Geijers Hypothese endog den allermindste Troværdighed, paa Grund af den Fremstilling, som de langt ældre sydlandske Annalister give af Ha-

steins (Hastings) og Viorn Jernsides Erobring af Luna. Disse Annalister omtale nemlig Lunas Indtagelse paa en Maade, der ikke tillader den ringeste Tvivl om at det er den samme som den, der nævnes i den nordiske Fortælling; men deels tie de ganske med Hensyn til Wisflisburg, deels henføre de Erobringen af Luna til Aaret 856 (¹²⁸), hvilket det Foregaaende vil vise at staae i uforenelig Strid med Geijers Forklaring; og deels ere de, hvad der fornemmelig er afgjørende, fuldkommen entge i at Toget foregik til Soes langs med Middelhavets Kyster (¹²⁹), hvorimod det efter Ragnar Lodbrofs og hans Sønners Saga nødvendigviis maatte være foretaget til Lands. Thi vel kunde den anførte Oversættelse af Fortællingen i Sagaen maaskee fremkalde den Anskuelse, at Ragnars Sønner seilede baade til Wisflisburg og til Luna, men ligesom Ordene i den islandiske Text ere saa ubestemte, at de tilstede begge Forklaringer, saaledes findes et afgjørende Argument for den modsatte Mening i det firtende Kapitel af Sagaen, hvor det udtrykkelig siges, at det var over Land at Ragnars Sønner iværksatte Tilbagetoget fra Syden (¹³⁰). Og saaledes tager jeg da heller ikke i Betænkning at forklare Fortællingens Fødsel i Overensstemmelse med den af Hr. Conferentsraad Werlauff fremsorte, skarpsindige Gissning. Da nemlig de islandiske Beretninger om Toget til Wisflisburg først ere blevne nedskrevne meget længe efter at Balsarterne til Rom vare begyndte (¹³¹), og da Wisflisburg just var en Station paa een af de islandiske Reiserouter (¹³²), synes det hoist antageligt, at Nordboerne ved at see de omkring Wisflisburg liggende, endnu i vore Dage meget betydelige Ruiner af Aventikum, og ved at høre, at den gamle Stad fordum var bleven ødelagt af nordiske Folk, kunde falde paa den Tanke, at henføre den store Ødelæggelse til hine Ragnar Lodbrofs Sønner, hvis Hærførd var navnkundig over alle

Lande, hvor den danske Tunge tales." (133) Dersom man hvad der ei er urimeligt, tillige har havt et dunkelt Minde om, at Ragnar Lodbroks Sønner engang i Syden havde indtaget et Wislisborg, bliver en saadan Tanke end mere forklarlig, ligesom man maaskee kunde finde den fremtittende i Sagasens ovenfor anførte Yttring: at der „endnu den Dag i Dag" findes Jertegn af Lodbroksønnernes Ødelæggelser.

Da det Ovenstaaende vil være tilstrækkeligt til at fælde Toget til Wislisborg og derved tillige Seijers hele Forklaring, behøve vi ikke at opholde os ved nøagtig at drøfte de Indvendinger, som imod denne ere blevne fremførte i Recensionen i der *schweizerische Geschichtsforscher* (135). Her paaberaa- bes fornemmeligen, dels at Arcantonerne synes at være blevne bebyggede længe førend Aaret 882, og dels at en Vandring fra Wislisburg til Bierwaldstätter-Søen paa Grund af de steile Bierge, de bratte Kloster og dybe Skovstrømme neppe kunde iværksættes af Folk, der vare fuldkommen ube- kiendte med Landets Localitet; men den første Indvending er ei godtgjort (136), og den anden ingenlunde afgjørende. Naar man endelig ikke har villet tillade at sætte Sagnet i Arcan- tonerne i Forbindelse med en normannisk Colonies Indvan- dring af den Grund, at de Svenske, om hvilke de helvetiske Traditioner tale, ikke skulde have deeltaget i Normannertogene: da vilde det være tilstrækkeligt herimod at indvende, at Biørn Jernside var iblandt Ragnar Lodbroks Sønner, og at de Vi- singer, der deeltog i hans Tog, ifølge udenlandske Kilder vare fra det svenske Westergothland (137).

XII.

Da Gotherne paa Grund af Hungersnød med Kvinder og Børn vare udvandrede fra Moesien (138), hvor de havde nedsat sig i det femte Aarhundrede, og da Theodorich havde overvundet Kong Odoaker, blev ei allene Italien, men ogsaa

Allyrien, Provence og Rhætien (Graubünden) gothiske Provinser. Det sidstnævnte Land, i hvilket Sproget endnu mindes om Folkets gothiske Herkomst (¹³⁹), beholdt en egen Statholder og en egen Forfatning (¹⁴⁰), men erobrede allerede i Aaret 536 tilligemed Provence af den frankiske Konge Theodebert, paa samme Tid, som den fortvivlede Kamp mod Byzantinerne begyndte blandt Gotherne i Italien (¹⁴¹).

Ved denne Leilighed formoder jeg at en gothisk Folketog er indvandret i Urcantonerne. I den Henseende kunde først enkelte Sagn anføres, som deels endnu findes i de gamle Cantoner, deels forhen have været almindelige. Indvaanerne af Siebenthal fortælle endnu, at der ved Foden af det Bierg, der danner Indgangen til Dalen, i gamle Dage har staaet en Flække, „beboet af lutter Gother —“ (¹⁴²), og Sagnet i Haslidalen stemmer, ligesom de ældste og bevarede Efterretninger, deri overeens med den gothiske Fortælling hos Jordanes, at Udvandringen siges at være gaaet for sig i tre Skarer og under tre Anførere (¹⁴³). Ligeledes fortæller allerede Stumpf, at fra ældgamle Tider havde den Tradition forplantet sig i Canton Uri, at Folket var af gothisk Slægt, og at den gamle Adels nedstammede fra gothiske Hovdinge (¹⁴⁴).

Men at de første Beboere af Urcantonerne vare Gother, bestyrkes fornemmelig ved de ældre Kronikere, endskjønt disse, for saavidt som de idelig nævne Sverrige og Svenske, snarere kunde synes at forbyde os at antage Indvandringen af en gothisk Colonie. Ligesom imidlertid Enhver, der kiender noget til Middelalderens kritiske Forsøg, allerede paa Grund af Tilgheden mellem Navnene Schweiz (Suetia, Suedia, Suecia) og Sverrige (Suecia) vil fatte Mistanke om at et etymologisk Spil her har været paa Færde: saaledes retfærdiggøres en saadan Mistanke fuldkommen ved en nøiagtigere Prøvelse af de gamle Kroniker (¹⁴⁵). Thi naar man med

Omhyggelighed giennemgaaer disse, viser det sig aabenbart, at de ældste Minder ikkun kiende Noget til Gother; men at Sagnet om Svenskes Indvandring først opstod langt senere, efterat det gothiske Navn var blevet meer og mere ubekendt (¹⁴⁶), og efterat de Værdere havde hørt tale om Sverrige med dets Gothlande, og maaskee tillige vare blevne bekiendte med den i Middelalderen ei lidet udbredte Jordans's Beretning om Gothernes Udvandring fra Skandinavien. „Vi ere i gamle Dage udvandrede fra Sverrige:“ saaledes hørte det eensfoldige Alpefolk i Middelalderen af de Kyndigere i dets Samfund; saaledes forplantedes Sagnet, og saaledes modtoges det af de sildigere Kronikefrevere, der giengav de gamle Fortællinger uden at prøve deres Vgthed og uden at rense dem fra det Støv, der i Tidens Løb havde sæstet sig ved dem. Thi vel gjorde den ene Peterman Etterlin et Forsøg paa at hæve den Modsigelse, som han ikke kunde dølge sig at der fandtes mellem de ældste Kilder, der stode til hans Raadighed, og Traditionerne, saaledes som de levede iblandt Folket; men dette karakteristiske Forsøg mislykkedes i allerhøieste Grad. Da nemlig Etterlin ikke havde Mod til at forkaste den ene af de hinanden modsigende Beretninger, griber han til det sidste Tilflugtsmiddel, at lade Indvaanerne i Kanton Schwyz nedstamme fra Sverrige, Gotherne derimod indvandre i Uri og Unterwalden (¹⁴⁷).

Derfom det da i Folge det Foregaaende antages, at de helvetiske Urkantoner skyldte en gothisk Colonie deres første Bebyggelse, findes allerede heri en tilstrækkelig Forklaring af de vigtigste Momenter i de helvetiske Sagn, af Udvandringen fra det skandinaviske Norden (¹⁴⁸), af Hungersnøden som Grund til Emigrationen, af Vandringen i tre Høbe, og af det fiendtlige Forhold til Frankerne; ligesom endelig den Omstændighed, at der endnu i Slutningen af det niende Aarhundrede fandtes Ped-

ninger ved Vierwaldstatter-Seen, ikke længer kan opvække Forundring, naar man tager Hensyn til Ostgothernes langvarige Vedhængen baade ved Hedenstøbet og det arrianske Kætteri (149). De Ord i Oberhasliernes Folkesang, ifølge hvilke Toget stete „by dem Rhyn hin uf,“ afgive ingen Grund til Indvendinger, da det er meget rimeligt, at de i det indre Rhætien sammentrængte Gothen, efterat have gennembrudt Frankernes Skarer, banede sig Vej langs med Rhinens Bredder (150); ligesom ogsaa Beretningen om Frisland som et af Togets Udgangspunkter ikke kan vække Tvivl, da det er bekendt, at Geographerne i Slutningen af Middelalderen vide at fortælle meget om en høit imod Nord liggende Ø af dette Navn (151), og da det virkelig synes at være denne, hvortil Traditionerne sigte (152). Naar det endelig hedder i Sangen om Udvandringen:

„Ein fürstlich Stadt ist Hasli genannt,
Ist gelegen wit in Schwedenland,
Die thut man wit erkennen.
Daher sind sie am ersten chon,
Das thut in iyrer Chronik stohn,
Drum thut mans Hasler nennen (153);“

da kunne vi vel ikke paavise nogen Stad af Navnet Hasle, der staaer i Forbindelse med den gothiske Vandring; men denne Angivelse, der kun findes i en sildigere, af høist betydelige Vrost lidende Kilde, kan naturligviis ei i mindste Maade rokke det ovenfor Anførte, saafremt det ellers maatte befindes grundet (154).

Da vi saaledes med en ikke ringe Grad af Sandsynlighed kunne antage en gothisk Indvandring i Urcantonerne (155), og da det fremdeles just er i disse Cantoner, at Sagnet om Wilhelm Tells Bueskud senere fremstaaer: er det vel heller ikke urimeligt, at sætte Sagnet's Opkomst i Forbindelse med Cantonerne's Bebyggelse af hine fra Rhætien fordrevne Ostgother (156). I det Mindste afgiver Jordanes's, efter

gothiske Kæmpeviser skrevne Historie ikke faa Exempler paa, hvorledes nordiske Sagu længe have holdt sig blandt de sydlige gothiske Stammer; men for tilstrækkelig at udvikle dette, vilde det være nødvendigt at indlade sig paa en nøiere Drogelse af alle Jordanes's Eiendommeligheder, end her synes passende. Det maa derfor være nok som et i Dine faldende Exempel at minde om, at Ewanhildes Mord og hendes Brodres Saurles og Hamdir's Hævn over Kong Jormunrek, der tidlig bleve besungne af Brage den Gamle, og som fortælles i de eddiske Sange Hamdismál og Godrúnarhvata, ikke allene efter gamle gothiske Sagu findes omtalte hos Jordanes⁽¹⁵⁷⁾; men ligesom den gamle Fortælling senere i Tydskland og Norden uddannedes ved Volsunga- og Vilkina-Saga, saaledes feirede ogsaa italienske, med Jordanes overeensstemmende Folkesange endnu i det tolvte Aarhundrede Brodrene Sarellos og Samidiech's blodige Hævn⁽¹⁵⁸⁾. Endnu mærkeligere vilde det i øvrigt være, hvis man med Leo⁽¹⁵⁹⁾ kunde antage at Beretningen hos Prokopius om den i det fiette Aarhundrede levende gothiske Dronnings og Uraias's Gemalindes Strid i Badet, og om de derfra hidrørende Ulykker,⁽¹⁶⁰⁾ ikke var andet end en Gienklang af det gamle Sagu om Gudrunes og Brynhildes skiebnesvangre Uenighed, der allerede træder os imøde i den ældre Edda.⁽¹⁶¹⁾

Jeg har saaledes forfulgt Sagnet paa dets Vandringer; jeg har stræbt at godtgjøre, at det paa intet af de Steder, hvor det fremtræder, kan gjøre Fordring paa historisk Troværdighed; og jeg har søgt at vise, at det har været eiendommeligt for og er bleven udbredt ved de nordiske (gothiske) Folkestammer. Forsaavidt her derimod endnu kunde spørges om, hvad der da egentlig maa antages at have ligget til Grund for Fortællingen — med andre Ord: om Sagnet i dets ældste Skikkelse har været af mythisk eller historisk Oprindelse? da maa

jeg her blive Svaret skyldig. Da der imidlertid hverken i Edda eller noget andet Sted findes en Mythe, af hvilken en nogenlunde rimelig Forklaring af Sagnet kan udledes: turde det maaskee dog være sandsynligst at antage, at et historisk Factum virkelig har ligget til Grund for Fortællingen, uden at vi derfor driste os til at angive nogen Tid eller noget Sted, til hvilke den efterhaanden stedse mere udsmykkede Begivenhed, med endog blot den mindste Blisshed, vilde kunne henføres.

Anmærkninger.

1) *Depping et Michel, Veland le forgeron. Dissertation sur une tradition des moyen âge, avec les textes islandais, anglosaxons, anglais, allemands et français-romans, qui la concernent. Paris 1838. 8.*

2) *Jahrbücher für wissenschaftl. Kritik 1835. II, 955. Zfr. Pappenberg, Gesch. von England. I. 482, hvorved kan erindres, at "Männide" er Mimir Land i vore "Danste Viser fra Middelalderen." I, 100.*

3) Om den egentlige Betydning af Egils Tilnavn, s. Müller, *Sagabibl. I, 177.*

4) *Nordiske Kæmpehistorier. II, 80.*

5) *Bedels Saxo. S. 114.*

7) *Sagabibl. III, 359—363.*

8) Ifølge Beretningen i Fortællingen om Thorstein Drefod (*Oldnord. Sagaer. III, 98*) bliver Endride Jbreib en Brodersøn af Einar Thambersfielvers Bedstefader.

9) *Oldnord. Sagaer. II, 239—243.* De i det følgende Kapitel af Sagaen meddeelte Vers gøre det ei usandsynligt, at Skialden Hallarstein ogsaa kunde have besunget Bueskydningen.

10) Med Hensyn til det historiske Factum, der kan tænkes oprindelig at have ligget til Grund for Sagnet's Fødsel, anføres her følgende Ord af Claus Magnus: *Fuerat quoque Gothis telorum usus semper accerrimus. Nec alia gens potiore jaculandi peritia umquam instructa est grandibus et latis sagittis — quarum duro acumine ita dimicant, ut clypeos jaculis transverberent, galeasque et loricas perinde ac inermia*

corpora penetrent — nec alia res hostibus Gothorum umquam perniciosior fuerat. Quorum plurimi *adhuc presenti ævo* tam copioso sagittandi usu callent, ut pomum quantumcumque exiguum, baculo superpositum, prima spiculi directione feriant. *De Gentibus Septentrionalibus*. XV, 4. Romæ, 1555, p. 500.

11) Hist. af Danmark. II, 202.

12) *Herodot.* III. 35, Cfr. *Seneca*, De ira. III, 14.

13) *Véland le forgeron.* p. 47—55.

14) I hans „Gedanken über Mythos, Epos, Geschichte“ i Fr. Schlegels *deutsches Museum*. III, 58.

* *Eustath.* ad *Iliad.* XII, 101.

† *Hist. Norv.* III, 371.

15) Sagnet om Endride Ibreid blev ogsaa forbigaaet af Snorro i *Heimskringla*. Jfr. *H. E. Müller*, Om Saxos og Snorros Kilder. S. 228.

16) Saalebes fornemmelig *Bedel-Simonson* i *Undersøggelsen om Jomsborg*. S. 112 ff.

17) Det kan her bemærkes, at *Albert Krantz* (*Chronica Regnorum Aquilonarium* IV. 21 p. 150), der synes at have været bekendt med en mundtlig Tradition af Sagnet, men som dog efter Saxos Exempel henførte det til *Harald Blaatands* Historie, ikkun kender Fortællingen om *Buefaldet*, hvorimod han aldeles ikke nævner *Stielsøbningen*. Han taler i øvrigt lige saa ubestemt som *Saxo* (*Erat, qui gloriaretur etc.*), ligesom han i *Texten* ikke nævner *Toko*, hvis Navn kun er tilføjet i *Randen* af hans *Skrift*.

18) *Peter Erasmus Müller* har ogsaa paa meer end eet Sted gjort opmærksom paa det *Urimelige* i, at *Kongen* skulde have befalet *Nogen* paa *Skier* at løbe ned af *Kullen*, og at den, der gjorde det, kunde slippe vel derfra. Men herved maa dog bemærkes, at det egentlig kun er efter *Bedels* Auktoritet, at man har henført *Stielsøbningen* til *Kullen* i *Skaane*, efterdi *Saxo* (*Ed. Stephan.* p. 185) blot siger „*apud Kollam rupem,*“ hvilken kunde søges overalt. Paa den anden Side bør man vistnok helst undgaae *Argumentationer* hentede fra *Stydebierget*, i *Wisfenberg Sogn* i *Fyen*, i det *Mindste* saalænge der endnu ikke er tilveiebragt den *allerringeste Sandsynlighed* for, at *Bankens* Navn overhovedet skulde staae i *Forbindelse* med Sagnet.

19) Cfr. *Hamsfortii Series. Script. Rer. Dan.* I, 37.

20) *Derpaa* tyder blandt andet ogsaa Udtrykket *Toko quidam*. Jfr. ovenrigt *Y. E. Müller: Kritisk Undersøgelse af Saxos Historie*. S. 114 o. f.

21) *Schleswig-Holsteinische Provinzialberichte 1798 II, 39.*

22) Nogle Bemærkninger om, hvorvidt han var af holsteensk Adel, findes i *Schleswig-Holsteinische Anzeigen for Aaret 1753* S. 68 og i *Falks Samlung I, 410.*

23) *Hamsfortius, de rebus Holsatorum præclare gestis ap. Westphalen. Monumenta. I, 1727. Alardus, de rebus Nordalb. ap. Westphalen. Monumenta. I, 1851. Heimreich, Nordfrisische Chronik (Falks Udg.) I, 282. Neocorus, Chronik des Landes Ditmarschen (Dahlmanns Udg.) I, 411.*

24) Jfr. *Jahn, Danm. Hist. under Unionskongerne*. S. 335. Oprørernes Eiendomme bleve konfiskerede, og fra denne Tid hidrører det vel, at den saakaldte „Königs Akker“, der tilhørte Henning Wulf, og som nu er deelt mellem flere Løbseiere, maa svare næsten dobbelt saa stor Kongetiende som de omkringliggende Grundstykker.

25) *Causa ignoratur. Hamsfort l. c.*

26) Det findes hos *Percy, Reliques of Ancient English poetry*. I, 143—172. De i Texten staaende Vers ere laante af *S. S. Bilkers* noget forfærdede Oversættelse i *Samlede Digte I, 279.*

27) Allusioner til de Færdløses ypperlige Bueskydning findes hos næsten alle engelske Digtere ligesaa *Shakespeare (Much ado about nothing. Act. I, Sc. IV. Romeo and Juliet. Act. II, Sc. I)* til *Walter Scott (Ivanhoe. Vol. I, ch. XIII)*, og endnu i det forrige Aarhundrede, da de dierve Færdløse vare bleve til civiliserede highwaymen, hørte det gamle Digt til Røvernes Ungslingsfange.

28) *Thierry, Histoire de la conquête d'Angleterre par les Normands. Paris, 1825. II, 5 sq.*

29) *Willibald Alexis, Heber Balladenpoesie: Hermes. XXI, 64.*

30) Nordiske Viser om Egil nævnes i Fortalen til *Vilkinsa-Saga (Nordiske Kæmpehistorier. I, S. 2)*, og om Heming fandtes paa *Torfæus's* Tid *adhuc cantilena quædam, ubi cuncta de nuce fratris vertice excussa, de cultro Regi erepto, de nandi certamine cum Rege Haraldo instituto, de rapido per montana cursu casuque e præcipito, paucis variatis, feruntur. Hist. norv. III, 371.* Den anden af *Torfæus's* paa-beraabte Vise med Omqvædet: „Heming den Unge, han kunde paa Skjerne rende“, findes nu hos *Arwidson, Svenska Fornsånger. II, 123—128.* Ogsaa paa Færøerne qvædes om Heming under Navnet *Gjeide Hslafson. Lyngbye, Færøiske Dvaerd. S. 40.*

Historisk Tidsskrift. I.

31) Jfr. *Jamieson*, *Popular Ballads and Songs* II, 67 sq. *Walter Scott*, *Minstrelsy of the Scottish Borders*. I, 91 sq. *Percy*, *Reliques of Ancient English poetry*. I, 28 sq.

32) *Geijer och Afzelius*, *Svenska Folkvisor*. III, 349. Jfr. *Molbeck* Bemærkninger over vere gamle danske Folkeviser i Skandinav. Lit. Selsk. Skrifter. XIX, 66.

33) »Were ich wipig, so hiesse ich anders dann der Tell.« *Etterlin*, *Chronika von der löblichen Eydgenossenschaft*. Basel 1507. fol. S. 15. *Spreng* bemærker i den nyere Udgave af *Etterlin*: »Täll, oder, wie einige Deutsche sagen, Telle, heißt nach dem Buchstaben ein Einfältiger von talen, einfältig oder kindisch thun« (dahlen). *Kronika von der loblichen Eidgenossenschaft*. Basel 1752. fol. S. 30. Cfr. *Wachter*, *Glossar. Germ.* p. 156. Man kommer herved uvilkaarligt til at tænke paa *Till* Uglspil, hvorimod man vistnok maa forkaste de høist uheldige Sammenstillinger i *Grimms* Gedanken über Mythos, Epos, Geschichte (Jr. *Schlegel*, *Deutsches Museum*. III, 58—73) af *Tell* og telum, af *Tofo* og *Tošov* o.s.v.

34) Nun sach der Tell wol, das er beherret was. *Etterlin Chronika* S. 15.

35) »Ich wolte üchs selbst oder der üveren etlich nit gefelt, sundern ju mit dem phil, so ich im göller hat, ze tode erschossen han.« *Etterlin*, *Chronika*. S. 15. Nærmest kommer *Tofos* Svar hos *Krang*: Proximum tu excepisses præcordio, et deinde, qui primus se commovisset, tertium. *Chronica Regnorum Aquilonarium*. II, 21 p. 150.

36) Doch so lugt er alwegem. *Etterlin*, *Chronika*. S. 16.

37) Do der Tell kam gegen einer großen blatten, die man sybber genimpft hat des Tellens Blatten und noch hüt by tag also nennet. *Etterlin*, *Chronika* S. 16.

38) »Jeg troer det ikke muligt«, siger Fisteren i *Schillers* *Wilhelm Tell*, og *Freundenberger* (*Histor. Magazin*. I, 328) forsegter den samme Mening. *Fyrsten af Pückler-Ruskou* (*Briefe eines Verstorbenen*. I, 303) bemærker, efterat have omtalt *Kolemans* Spring mellem Klipperne paa Kysten af Irland: »Solche Sprünge wiederholen sich fast in allen Gebirgen;« og en ubeførlig Gudtgjærelse af denne Doms Rigtighed afgive de talrige, med Fortællinger om *Tells* Spring overeensstemmende Sagn, der findes samlede i *Undersøgelsen om Eppelien* hos *Daumer*, *Philosophie, Religion und Alterthum*. Nürnberg, 1833. I, 1—22.

39) »Und luff durch Schwiß uss Schatten halb.« *Etterlin*, *Chronika*. S. 16.

40) *Etterlin*, *Chronika*. S. 16. Den gamle Fortælling følges for

første Deel ordret i Schillers Wilhelm Tell, i tredje Scene af første Akt og første Scene af femte Akt.

41) Epist. ad Goldast. CXLIII.

42) Tells Historie blev først sammensillet med Fortællingen om Loko af Grassler (Schweizerisch Heldenbuch. Basel, 1624. 4. S. 54), der i øvrigt er langt fra at tvivle om Historiens Sandhed, og ligesom Etterlin har ledsaget sin Fremstilling med et ziirligt Træsnit, hvori Pileskuddet er afbildet.

43) Observationes historicæ miscellaneæ. Basl. 1754. 4. p. 18.

44) Dictionnaire IV, 574.

45) Annales de l'Empire. Oeuvres complètes. Ed. Goth. XXV, 263.

46) En tydsk Oversættelse fra samme Tid findes under Tittlen: Wilhelm Tell, ein dänisches Märchen. Bern, 1760. 8. Efter Opbrændelsen ved Bøddelen er det lille Skrift blevet meget sjældent; men Breyer har ladet den franske Text afstrykke i Historisches Magazin. I, 325—40.

47) Her til kan endnu føies Tells vidunderlig helbige Konjektur om, at Gessler just vilde lande ved Brunnen. Schiller (fjerde Akt, første Scene) forklarer den ved at lægge Tell disse Ord i Munden: „Jeg hørte, da jeg bunden laae i Skibet, at han i Land ved Brunnen vilde siige.“

48) Freudenberger, i Stedet for hvem man længe urigtig antog Haller for Forfatter (Jfr. Bibliothek der Schweizergeschichte. V, 25), synes i øvrigt næsten at have åbnet sin Afhandlings ublidte Skiebne, i det han til Motto valgte disse Ord af Voltaire: *L'homme est de glace aux vérités, il est de feu pour le mensonge.*

49) 3 Maret 1615, den 17de Juli. Breyer, Historisches Magazin. I, 328. Ogsaa Præsten Melchior Klüeler, der havde udfærdiget Tell for en Morder, maatte kalde sine Ord tilbage.

50) Défense de Guillaume Tell. Bern, 1760. 8.

51) Wilhelm Tell. Eine Vorlesung gehalten im Hochlöbl. äusseren Stand zu Bern am 21 März 1772. Bern, 1772. 8.

52) Lettre sur Guillaume Tell. Paris, 1772. 12.

53) Sagnet om Birnam-Stoven, ligesom det øvrige faktiske Stof til Macbeth, laante Shakespeare af *Holingshed*, History of Scotlande. London, 1577. fol. p. 242—53.

54) Saxo Ed. Stephan. p. 132. Her fortælles det om Sagbarðs Broder Hafe, der var landet ved Hærbvig (Kallundborg) og drog langs med Suseaen, for i Sigersted at overraske Signes Fader.

- 55) Christiani, Schl. Pölst. Gesch. III. 115. Bedel-Simonfen, Tyens Wilkaar i Grevens Feide. S. 50. Jfr. Barthold, Die Bürgermeißerfehde; i Raumers-Historisches Taschenbuch. Sechster Jahrgang. S. 131.
- 56) Ekkehard. ap. Goldast., Rer. Alamannicar. Script. Lips. 1730. fol. p. 30.
- 57) Schmidt, Taschenbuch deutscher Romanzen. S. 148.
- 58) Hinrichs, Schillers Dichtungen in ihren historischen Beziehungen. I. 257.
- 59) Jfr. Johannes Müller, Gesch. Schweizerischer Eidgenossenschaft. VII. 251.
- 60) Jfr. Justinger, Berner-Chronik. S. 61.
- 61) Jfr. Valerius Anshelm, Berner Chronik. I, 71.
- 62) Melchior Russ, Eidgenössische Kronik. I, 58. Til Oplysning af Tells Historie havde allerede Haller givet et Udtog af Russ i Bibliothek der Schweizergeschichte. IV. 167.
- 63) Da den gamle Justinger (Berner-Chronik. S. 61) fortæller saaledes: „Die Amplüte hielten sich gar freventlich mit frommer Lüten Wiben und Döchtern, und wolten ihren Muthwillen an ihnen mit Gewalt triben; das aber die ehrbern Lüten nit wolten vertragen und sagten sich wieder die Amplüte;“ har det ogsaa været mig paasædende og ei lidet oplysende med disse Ord at sammenholde Indledningerne til Tells Historie hos Russ, hvor det hedder: „Die Bögte und Amplüte hielten sich gar treffentlich mit frommen lüten wiben und Döchtern und wolten ihreu mutwillen mit gewalt triben, als auch Wilhelm Tell beschach o. s. v.“ Eidgenössische Kronik. I. 65.
- 64) Cfr. Joannis Vitodurani Chronicon. Thesaur. Hist. Helvet. p. 17.
- 65) Kopp, Urkunden zur Gesch. der eidgenössischen Bünde. Luzern 1835. S. 44. 63. Jfr. ogsaa den østerrigste Hertug Leopolds Gavebrev af 3. Oktober 1314 til „dem Erbern Ritters Eppen von Ruzsenach.“ S. 125. (Kopp har siden, med Hensyn til Canton Uri's Frihed, faaet en Modstander i Dr. A. Heuster. S. „Die Anfänge der Freiheit von Uri.“ Schweizerisches Museum für histor. Wissenschaften. I. Br. Frauenfeld 1837 p. 181 o. f.).
- 66) Andeutungen über Mythos, Epos, Geschichte i Fr. Schlegels deutsches Museum. III. 58-75. Grimm anfører Sagnet som et Exempel paa, hvorledes det mythiske eller guddommelige Element i det folkselige Epos blander sig med den faktiske Sandhed; thi han nægter ikke, at der levede en dristig Mand, der ihjelslog Hogeden og befriede Landet, men hele Fortællingen om Pileskuddet antager han for en Mythe, der af

det rorte Folk senere overførtes paa den, der nu laa dets Kiærlighed nærmest.

67) Götting. gelehrten Anzeigen. 1828. I. 934.

68) Zur Kunst- und Culturgesch. S. 156.

69) Guillaume Tell et la revolution de 1307. Delft. 1826. p. 17. Hiseley, der er Schweiger af Fodsel, havde allerede tidligere under sit Ophold i Holland udgivet De Guilielmo Tell dissertatio inauguralis. Groningæ. 1824. 8.

70) Die Sage von dem Schuss des Tell. Berlin 1836. S. 71. Dr. Julius Ludwig Ibeler, Privatdocent ved Universitetet i Berlin og hæderlig bekendt ved flere fortrinlige Arbejder, er den Sidste, der i et eget lille Skrift har berørt vort Æmne; men ligesom denne Forfatter, der heller ikke bringer Sagen videre end hans Forgiængere, hverken har formaaet at overkomme det litteraire Apparat, der er nødvendigt til Kundskab om Sagnet i Norden, og ikke heller har været bekendt med de nyere Berigelser af den helvetiske historiske Litteratur, saaledes forvirrer hans Afhandling i Stedet for at oplyse ved flere unødvendige Digressioner. Han forklarer i øvrigt slet ikke Sagnet's Fremtræden i Helvetien; thi rigtig nok antager han med Franz Williman, at det er blevet fremkaldt ex more loquendi vulgi (Jfr. Histor. Magaz. I. 339: «Il-y-a un proverbe très-ancien et très commun, qu'en voulant parler d'un arbalétier habile, ils disent, qu'il oserait hazarder d'abattre une pomme sur le tête d'un de ses enfans, sans lui faire de mal»); men Ordspøget er upaatvivlelig opstaaet efter Sagnet.

71) Disse Kapeller kunde, ligesom Balsarterne til Tellenplatte, have tient til at bestyrke den Mening, som Daumer (Philosophie, Religion und Alterthum. I. 21) har søgt at begrunde, at nemlig Tell oprindelig blev dyrket som en guddommelig Heros; men at den gamle Mythe i Middelalderen opslugtes af den sildigere historiske Person. Men skönt det ei kan negtes, at ældre Sagn omtale flere Teller paa en temmelig mystisk Maade, og skönt man ei kan frakende den geniale, ifkun altfor phantastisk udsvævende Forfatter en ret sundrig Deduktion af sin Paastand, feiler han dog meget, naar han troer, virkelig at have godtgiort dens Rigtighed.

72) Melchior Russ, Eidgenössische Kronik. I. 64.

*) Breyer, Historisches Magazin. I. 333.

73) Ibeler, Die Sage von dem Schuss des Tell. S. 73. Der manglede kun dette, at man ogsaa fremviste det giennemskudte Æble.

74) Melchior Russ, Eidgenössische Kronik. I. 58.

75) Diplomet findes hos Tiefenau: Versuch einer urkundlichen Gesch. des Drey-Waldstätte-Bundes. Zürich 1808. S. 155.

76) Jfr. Melchior Russ, Eidgenössische Kronik. I. 58. Naar Johannes Müller (Gesch. Schweiz. Eidgenossenschaft. VII. 250) ligesom enftelte af de Forfattere, der for ham behandlede den gamle helvetiske Historie, lader Wilhelm Tell betænde „das Amt eines Meyers von Bürglen:“ da kan der med Hensyn til denne Paastand, hvorfor der ikke heller anføres den allermindste Grund, henvises til Joseph Schneller, der bemærker: „Ich forschte genau bei den Frauenmünster-Schriften in Zürich nach; denn das Meyeramt war ein Lehnen der Aebtissin — Nicht die mindeste Spur.“

77) Ideler, Die Sage von dem Schuss des Tell. S. 24.

78) Et Sars kunde have været bekendt i Manuscript (jfr. Bedels-Simonson, Undersøgelse om Jomsborg. S. 112), lader sig af flere Marsager, blandt andet paa Grund af de isolerede Kantoners Ubekendtskab med alt Fremmed, vistnok neppe tænke.

79) Melchior Russ, Eidgenössische Kronik. I. 59. Rothholz, Eidgenössische Lieder-Chronik. Bern 1835. S. 277—285.

80) Jfr. *Le Jeune*, Letterkundig overzigt en proeven van de Nederlandsche Volkszangen. Gravenhage 1828. Bl. 236. Hoffmann von Fallersleben, Holländische Volkslieder (Hortæ Belgicæ. Pars. II). Breslau 1833. S. 69, 71, 110, 115, 120, 130, 134, 172.

81) Denne fuldkomne Afsondring staaer ogsaa imod P. E. Müllers Gissning, at Sagnet om Egil maaskee igiennem den romantiske Digtning naaede til Schweiz (Sagabibl. II, 172), en Conjectur, der ellers kunde have Meget for sig.

82) Historisches Magazin. I, 339.

83) „Sie waren ein besonderer Stamme, und können nach so langer Zeit am besten in dem vorzüglich schönen Volk zu Oberhasli, in dem benachbarten Oberlande, und an den Entlibuchern erkannt werden.“ Joh. Müller, Gesch. Schweizerischer Eidgenossenschaft. VII, 159.

84) Johannes Henrik Hottinger skriver: Observavit Clar. D. *Ericus Odhelius*, dignissimus in Upsaliensi Regia professor, meus per aliquot menses hospes gratissimus, multas apud nos loquendi voces et formulas, per universam Germaniam ignotas, Succis tamen familiares. *Dissert. Miscel.* Tigur. 1654. p. 201. Den citerede svenske Lærde reiste meget i Lybssland og døde i Aaret 1666.

85) Jfr. Duken, Glossarium der friessischen Sprache, S. 195, og Werlauff, Bidrag til den nordiske Ravhandels Historie, S. 103, hvortil

endnu kan føies, at den i Middelalderens Latin forekommende Benævneise paa Lørd, mattens, vistnok har sin Oprindelse heraf.

86) Saaledes til Exempel Schreckhorn, Wetterhorn, Rothhorn, og Romsdalshorn, Hornelen.

87) En Schweizer, der reiste med Willibald Alexis (Herbstreise durch Scandinavien. I, 317), fandt endnu i Aaret 1827 Riltgang i Brug i det nordlige Norge. En Skildring af Fenstern i Ditmarsken findes i Begyndelsen af St. Blichers Novelle "Telle." Et Kgl. Rescript af 6. Mai 1740 (Fogtmann, IV, 2, S. 58) forbyder de saakaldte Nattebesøg paa Vesterlands-Föhr; men desuagtet er denne Skik endnu der i fuld Brug (ikke derimod paa Österlandet), og kaldes "Fenster" ligesom i Ditmarsken. Ogsaa paa Femern (hvis Indbyggere vise flere Spor til Slægtkab med Ditmarskerne) finder man Navnet og Skikken, uagtet gientagne Forbud, endnu ikke ganske aflagt, skiondt stærkt i Aftagende. S. Hansens hist. statist. Darstellung v. Femarn. 1832. S. 312—314.

88) Vidensk. Selst. Skrifter. Nye Saml. V, 88. Suhm lægger ogsaa Bøgt paa den for Norge og de helvetiske Kantoner eieendommelige Maade at tørre Kornnegene; men denne Overeensstemmelse, der vistnok maa forklares af de fælleds locale Forhold, synes ikke at betyde mere end den Lighed, man har villet finde mellem den gotthjst-spanste og den svenske Plov. Jfr. Annaler for nord. Oldtynd. I, 21.

89) Neue Schriften. II, 119 og 319 o. f.

90) Neue Schriften. II, 148, 725.

91) Neue Schriften. II, 148. "Quindfolkens söndags-hufvudbonar likna Barbra Stigsdotters efter gamla Portraiter." *Strinholm*, Svenska Folkets Historia II, 214. To unge, i Nationaldragten klædte Indvaanere i Haslidalen findes afbildede paa Robbertavlen, der ledsager første Deel af Mikanders Minnen från Södern.

92) "Was aber noch bedeutender ist, ist die wunderbare Ähnlichkeit der Einwohner von Schonen mit den bernischen Oberländern. Im Jahre 1798 reiste ich nach Lund mit einem Bedienten, der am Thunersee zu Hause ist. Als wir neben einem Acker vorbeifuhren, wo man eben erndtete, fiel uns beiden die Ähnlichkeit dieser Bauern mit den Oberländern so auf, daß wir den Postwagen halten ließen. Gesichtszüge von Männern und Weibern, ihr Gehen und Stehen, jede Bewegung heimelte uns an. "Da geht mein Oheim!" "hier ist meine Schwester!" rief Abraham." Neue Schriften II, 147.

93) J hans Dissertatio de colonia Suecorum in Helvetiam deducta. Upsal 1828. Efterat jeg længe forgiebes havde bestræbt mig for at erholde denne Afhandling fra Överrig, lykkedes det mig endelig at stifte

Bekendtskab med *Der Schweizerische Geschichtsforscher*; og jeg tør med Grund haabe, at det Udtog af Geijers Undersøgelse, der findes i det ottende Bind af det nævnte Tidsskrift, kan bøde paa Savnet af selve Disertationen.

94) *Der Schweizerische Geschichtsforscher*. VIII, 331. Blandt de Ord i Haslibalen, der hos Geijer sammenslides med svenske, ere *byga* (svensk: bygga), *muotathal* (sv. mütadal), *mytastein* (sv. mütasteen), *gauma* (sv. gömma), *reuthauen* (sv. rothugga), *swyen* (sv. svedja), *rakt funster* (sv. rakt mörk). Til disse Exempler vilde jeg baade efter Meddelelser af danske Reisende, og efter Stalders Ibiotikon, kunne foie flere, dersom ikke det i Texten Anførte ogsaa traf dem. Mærkeligt er det imidlertid, at Urkantonerne adskille sig fra det øvrige allemanniske Schweiz derved, at de ikke siende noget a, men steds siende gaac, staae, i Stedet for det allemanniske gan, stan. De samme Kantoner have ogsaa en særegen Forkærlighed for Diphtonger, og siende altid svenskt, ikke schwedisch.

95) Dette gjælder i endnu høiere Grad om de for faa Aar siden af den nu afdøde Nikander meddeelte Brudstykker af Hasli-Loven. *Minnen från Södern*. I, 320—322. Naastue kunde dog en Afskrivning af hele Loven vise en større Overensstemmelse med de ældste nordiske Retssædvaner.

96) Schiller (anden Akt, anden Scene) følger ogsaa her de gamle Traditioner for første Deel ordret. Johannes Müller, der ligeledes nøiagtig giengiver de gamle Kilder, tilføier: „Es ist in Andenken der Greise in den Thälern des Oberlandes, wie in alten Jahrhunderten das Volk von Berg zu Berg, von Thal zu Thal gezogen.“ *Gesch. Schw. Eidgenossensch.* I, 321. „Das sagten uns in den Jahren 1777 bis 1786 an der Lent, zu Sanen, zu Affentsch und Jaun die alten Hirten.“ l. c. VII, 360.

97) Denne af fyv og halvfjerdsindstyve Vers bestaaende Sang, der har megen Lighed med Kjempevisen om Longobarderne, kaldes almindelig „Das Ostfriesenlied;“ men af Joh. Müller (*Gesch. Schweiz. Eidg.* VII, 157) „das Westfriesenlied.“ Rochholz's *Eidgenössische Liederchronik*. S. 381—396.

98) *Der Schweizerische Geschichtsforscher*. VI, 143. Jfr. ogsaa *Fasßbind*, *Gesch. des Cantons Schwyz*. Schwyz 1832. I, 13. Senere foretoges lignende Besøg, hvorved „den gamle Kiærlighed“ mellem Frutigerne og Oberhaslerne fortlares som en Folge af deres fælles Uvdring fra Norden. En interessant Skildring af et af de ældste Besøg er blevet os bevaret i *Faschnachtlied der Frutiger und Oberhasler*. S. Rochholz's *Eidgenössische Liederchronik*. S. 406—415.

99) Kap. I. „Wie sich der eidgenosen flamen erhebt hat.“

- 100) Gallia Comata. I, 113—118.
- 101) Der Schweizerische Geschichtsforscher. VIII, 306.
- 102) Plantini, Helvetia antiq. et nova. *Thesaur. hist. Helvet.* p. 29 efter ældre Silber.
- 103) Zfr. Fassbind, Geschichte des Cantons Schwyz. I, 13.
- 104) Geijer et Schröder, *Script. Rer. Suecicar.* II, 13.
- 105) Johannes Magnus, de omnibus Gothor. Sveonumque Regibus. Romæ 1554, p. 167. Naar Samuel Kirchel fra Ulm, der i sin Reisebeskrivelse fra Aarene 1585—1589 sammenligner Sverrig med Schweiz (Bussinger, *Gesch. des Volkes von Unterwalden.* Luzern 1827. I, 95), fortæller, at Mindet om den helvetiske Udvandring findes bevaret i svenske Kroniker, har han formodentlig derved tænkt paa Claus Petri eller Johannes Magnus.
- 106) *Stjernman*, Samling utaf Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar. I, 137.
- 107) Zfr. Der Schweizerische Geschichtsforscher. VIII, 312. Paa samme Maade forfikkrede Archimandriten Kyprian i den Tale, som han den 23. August 1613 holdt i Viborg, at »Novgoroderne kunde af deres Historie bevise, at de fra Sverrig havde faaet en Storfyrste ved Navn Kurik, nogle hundrede Aar førend Novgorod blev undertvungen af Moskau.« Kyprian var under de falske Demetriers Periode bleven sendt til Zinland af de russiske Notabler, der vilde have den svenske Prinds Carl Philip til Storfyrste af Moskau. *Strinholm*, Svenska Folkets Historia II, 217.
- 108) *Dissertatio de Colonia Suecorum in Helvetiam egressa.* Upsal 1797. 4.
- 109) *De Colonia Suecorum in Helvetiam deducta dissertatio.* Upsaliæ 1828. De tidligere Forsøg paa historisk at oplyse Indvandringen synes ikke at fortjene Omtale. Zfr. dog Grev von Mülliners Brev hos Geijer og et Brev fra Vilg Ischudi til Jostas Simler i Zürich, aftrykt i Helvetia for Aaret 1830. S. 492.
- 110) Zfr. *Bolhuis*, de Noormannen in Nederland. Utrecht 1834. Bl. 59—165.
- 111) *Regionis Chronicon* ap. Pertz, *Monum. Germ. Hist.* I, 592. Cfr. *Annales Fuldenses*, *ibid.* p. 396. *Annales Bertinianæ*, *ibid.* p. 514. *Annales Vedastini*, *ibid.* p. 520.
- 112) *Oldnordiske Sagaer.* I, 99. Cfr. *Script. Rer. Dan.* II, 26.
- 113) Syderrige (Sudrriki) er hele det sydlige Europa, i Modsetning til det nordlige (Nordrlönd). Zfr. *Oldnord. Sagaer.* IV, 76. VI, 4.

114) „Var du hos Lodbroks Søner,“ spørger Olaf Tryggvesson i Fortællingen om Norna-Gest. „Kort Tid var jeg hos dem,“ svarede Gest; „jeg kom til dem, da de herjede paa Mundiafjeld og ødelagde Bifilsborg. Alle frygtede dem da, thi de havde Seier hvor de fore frem, og de agtede da at drage til Romeborg.“ Nord. Fortids Sagaer. I, 313. Heraf sees, at Bifilsborg tænkes beliggende blandt *Alperne* (Mundiofjall), og endnu noiere bestemmes Beliggenheden ved den af Werlauff udgivne islandske Reiseroute, hvor Bergen sættes mellem Soloturn (Solatra) og Beray (Fivizuborg), og hvor der tilføies: „Den var stor, førend Lodbroks Søner ødelagde den, men nu er den liden (hon var mikil aðr Lodbrókar-synir brutu hana, enn nú er hon litil).“ Bifilsborg er altsaa den tæt ved Murtensoen, i den helvetiske Kanton Waadt liggende By Biflisburg eller Avenche, der meget tidlig i Middelalderen opførtes paa Ruinerne af Aventikum, en gammel, stor og mægtig Stad, der upaatvilelig i Begyndelsen af Folkevandringen ødelagdes af en eller anden omvandrende nordist Folkestamme, (Müller, Sämtl. Werke. XV, 84), og som allerede i den sidste Halvdeel af det fjerde Aarhundrede af Ammianus Marcellinus (XV, 11) karakteriseres som desertam quidem civitatem, sed non ignobilem quondam, ut ædilicia semiruta nunc quoque demonstrant. Jfr. Ufert, Geographie der Griechen und Römer. II, 2, 353.

105) Luna Iaa ved Golfo di Spezia. R. D. Müller, Die Etrusker. I, 106, 294. Carlo Promis, Dell' antica citta di Luni. Torino 1838. 4. p. 17.

116) Nord. Fortids Sagaer, I. 252. Med Hensyn til Fortællingen om det tilføjede Tog imod Rom kunne her erindres følgende Ord, der findes i et Brev, som Johannes Müller den 17 September 1800 skrev fra Wien til Bonstetten, der dengang opholdt sig paa Antvorskov: „Ich habe etwas gefunden, das keine Verbindung der lodbrogischen Saga mit unsern bestätiget. Diese, bei Etterlin, sagt wie jene, die Wandernden haben auf Rom ziehen wollen; da haben ihnen die lieblichen Matten gefallen, in denen jetzt Schroyß ruhet.“ Sämtl. Werke. XV. 119. Det er ei blot Peterman Etterlin (Chronika S. 11), hos hvem Indvandringen fortælles saaledes; men det Samme er ogsaa Tilfældet med de fleste andre af Rilderne.

117) Om Ungarernes Tog til Schweiz s. Müller, Gesch. Schweiz. Eidgenossenschaft I. 201. Om Saracenernes: Rainaud, Invasions des Sarazins en France, et de France en Savoie, en Piemont et dans la Suisse. Paris 1836 p. 173.

118) Sämtl. Werke XV. 85. Werlauff, Symbolæ ad geographiam medii ævi p. 39. I fuldkommen Modsigelse med Müllers Paastand faaer hans Ytringer i Sämtl. Werke. XV. 101.

119) Jfr. Der Schweizerische Geschichtsforscher. VII. 21.

120) Müller, Sämtl. Werke, XV. 84. „Erst' im eilften Jahrhundert, wenn ich mich nicht ganz irre.“ Werlauff, Symbolæ, p. 39.

121) Guillimannus, De rebus Helvetiorum. Friburgi Aventicorum. 1598. 4. p. 18. I paafaldende Overensstemmelse med Ragnar Lodbros og hans Søners Saga hedder det hos Willimann: Vivilo Comes ex rudcribus supra eum collem, ubi urbis Capitolium fuerat, castrum formavit, quod *Vivelsborg* nominavit.

122) Müller, Sämtl. Werke, XV. 81. Werlauff, Symbolæ p. 39. Der Schweizerische Geschichtsforscher, VIII. 336.

123) Endog af Raumer, Gesch. der Hohenstauffen, I. 560.

124) At dette er Tilfældet, haaber jeg ved en anden Leilighed at see mig i Stand til udførligen at udvikle.

125) Saracenernes Erobring af Willisburg synes imidlertid først at have fundet Sted i Begyndelsen af det tiende Aarhundrede. Der Schweizerische Geschichtsforscher VII. 21. I Diplomer fra Slutningen af det syttende Aarhundrede benævnes Histerne ved Murtenløsen *Sarazin*, og endnu forekommer *la tour des Sarrazins* ved Rant.

126) Joh. von Müller, Sämtl. Werke, V., 103.

127) Fortællingen i Olaf Tryggvesson's Saga er ligesom Beretningen i det islandste Fragment hos Langebek (Script. Rer. Dan. II. 26) siensynlig nedskrevet efter sydlandste Annalister; men de ældste og bedste af disse vide aldeles ikke Noget om, at Lodbros Søner skulde have deeltaget i Toget, hvilket kun berettes af en overordentlig upaalidelig Kilde (Breve Chronicon Dan. ap. Langebek, II. 17. Cfr. *Petri Olai Chronica Regum Dan.* ibid. I. 114. *Petri Olai Excerpta* ibid. II., 11, 14). Mærkeligt er det imidlertid, at ogsaa Hastein, der steds nævnes som Bispen Jernsides Stalbroder, skal have været tilstede ved de Plyndringer, der foretoges langs med Rhinen i Aaret 882. Jfr. Lappenberg, Gesch. von England, I. 332.

128) Den af næsten alle nyere Forfattere overseete *Chronicon Turonense* (Duchesne, Hist. Norm. Script. p. 25) angiver Aaret 856. Hermed maa sammenholdes *Prudentii Trecentis Annales*: Pertz, Monum. Germ. Hist. I., 453, ifølge hvilke de Danske i Aaret 859 nedsatte sig paa Den La Camargue ved Rhonens Munding, og derfra i det følgende Aar plyndrede paa Italiens Kyster. Dudo (Duchesne l. c. p. 84) og efter ham Wilhelm fra Jumieges (Duchesne l. c. p. 220) og Robert Wace (Roman de Rou. publ. par Pluquet. Rouen 1827, I. 23—34) angive intet Aarstal.

129) Capetigue (Sur les invasions des Normands dans les Gaules,

p. 213) vil fratiende Hasteins og Biorn Jernsides Erobring af Luna historisk Troværdighed, men hans Grunde giendrides ved Müllers Sagabibliothek, II. 479 og Lappenbergs Geschichte von England II., 273.

130) Det fiertende og femtende Capitel om Ragnar Lodbroks Kamp og Død udgjøre kun en stor Parenthese. At Toget isølge vore nordiske Kilder feretoges til Lands, er, saavidt vides, først blevet bemærket af Registratør Petersen, Haandbog i den gammel-nordiske Geografi, I. 46.

131) Müller, Sagabibl. II. 120, 472. Werlauff, Symbolæ p. 4.

132) Werlauff, Symbolæ p. 17.

133) Saaledes siges i den fortere Fortælling om Ragnar's Søner i Nord. Fortids Sagaer, I. 328.

134) Det i Norden som Personnavn forekommende Bifil findes ogsaa sammensat med andre Ord i lokale Benævnelser (Jfr. Citationerne hos Werlauff l. c. p. 39. Petersen, Danm. Hist. I., 232, 312, 464. Antiquitates Americanae p. 88), og et Wyvelesburg i England omtales i Chronica Guillelmi Thorne (*Twysden*, Hist. Anglic. Script. p. 1777, 1778, 1286, 1290.) At vi have mistet gamle Sagaer om Biorn Jernside og Ivar Beenløs, bemærkes i *Halfdani Einari Sciagraphia* hist. lit. Jsl. p. 123.

135. Der Schweizerische Geschichtsforscher, VIII., 305—64. At Geijer ikke er bleven bekendt med denne ei umærkelige Anmeldelse, skionnes tydelig af Svenska Folkets Historia, I., 51—54.

136) Det eneste Datum af mindste Betydning, der i denne Henseende anføres, er, at Plæcken Bouchs i den nuværende Canton Unterwalden forekommer i et Gavebrev fra Aaret 813, men et saadant isoleret Vidnesbyrd udelukker ikke Muligheden af, at Urkantonerne dengang i det Hele taget vare ubebyggede.

137) Visigothi. Script. Rer. Dan. I., 522.

138) Θεωδέριχος δὲ ἤσθεις τῇ ὑποθήκῃ ἐς Ἰταλίαν ἦει, καὶ αὐτῷ ὁ τῶν Γότθων λεὼς εἶπετο, παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐν ταῖς ἀμάξις ἐνθήμενοι καὶ τὰ ἐπιπλα ὅσα φέρειν οἴοι τε ἦσαν. Procopius, De bello Gothico, I. 1. Ed. Bonn. II, p. 7. Coepere non minimam egestatis penuriam pati. Hist. Miscell. Murator. Script. Rer. Italic. I., 99.

139) Henne, Rhätische Burgen i: „Die Schweiz in ihren Nitterburgen.“ Chur 1830. II., 250.

140) Hurter, Gesch. des ostgothischen Königs Theoderich. Schaffhausen 1807, II., 25.

141) Da Prokopius (*De bello Gothico*, IV., 35. Ed. Bonn. II., 642) i Slutningen af sin gotthiske Historie fortæller, at en stor Stare af Barbarerne efter Narfes's Seier forlode Italien, men ikke bemærker, hvorhen de Udvandrende begave sig, har man havt frit Spillerum til her at fremføre Visninger, og Grundtvig, der trods sin eiendommelige Ringeagt for historisk Kritik ofte udmærker sig ved et skarpt Blik i at bedømme Folkenes Vandringer, har endogsaa giættet, at Vsigtherne kunde have draget til deres Brødre i Spanien (*Middealderens Historie*, S. 111). Dersom man med mig antager en tidligere gotthisk Colonie i Urkantonerne, kunde man snarere formode, at de Udvandrede vendte sig herhen, ligesom Digteren Garisollius synger i Adolfslieden: *Italiam liquisse Getas montesque propinquos incedisse ferunt. De bello Germanico*. Montalbani 1649, p. 48.

142) Füssli, *Zusätze zur Erdbeschreibung*, III., 395. *Stapfer, Voyage pittoresque dans l'Oberland Bernois, ou description de l'Oberland, accompagnée de notices historiques*. Paris, 1812, p. 76.

143) Rotholz, *Eidgenössische Liederchronik*, S. 383.

144) Stumpf, *Gemeiner Löblicher Eydenössenschaft Stetten, Landen und Völkern Chronik*. Zürich, 1548, fol., II., p. 175.

145) Jfr. ogsaa *Chronica Erici Olai*. *Script. Rer. Suecic*, II., 13. *Loccenius, Antiquitatum Sveo-Gothicarum libri tres*. p. 363. *Sjernermann, Samling utaf Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar*, I., 137.

146) „Alle die, so von ihrem stammen der enden noch bey läben blieben, liesen sich fortan nicht mehr Gottier sondren Italiener schälten.“ *Guler, Raetia*, b. i. *Beschr. der dryen löblichen Graben Bündten und andrerer Raetischen Völkern*. Zürich, 1616, fol., S. 68.

147) „Es soll auch mengtlich wyssen, daß die dry Lender, die man nempt Ury, Schwüz und Unterwalden, nit eynerley lütten noch eines landes sind. Als aber etlich davon schribent, es syen alles schwediger gewesen und haben die selben gegne die dry Lender unter ein andren geteylt, das wifen die waren und rechten hystorien nit; dan die Schwediger, so man yez nempt Schwiger, sind die lesten, so in die Land komen, wüs-sentlich daß die von Ury gar viel älter sind. Wann Ury ist under den dryen Lendern — — — Sy sind, als ich es geschriben funden hab in einer gar alten hystorien, von einer heydnischen Geschlecht gewesen, die man genempt hat Götthen.“ *Petermann Etterlin, Chronika*, S. 7. Johannes Magnus, der skrev sin Historie i Venedig i Maret 1540, synes at sigte til Etterlin, naar han siger: „*Fateor tamen in Suetziorum sive Helvetiorum historiis legisse, non omnes, qui nunc Suitzeri vocan-*

tur, uno eodemque tempore in illis sedes occupasse, sed quosdam etiam ex Gothis illuc se recepisse, quosdam vero ex Suetia." De omnibus Gothor. Sveonumque Regibus, p. 167.

148) Vi behøve ikke her at indlade os paa det nyere Stridsførgsmaal, om Gøtherne virkelig ere komne fra Scandinavien, eller om gotthiste Stammer have udbredt sig nordpaa fra Syden. At Sagnet om Udvandringen fra Norden fandtes hos Gøtherne selv, viser Jordanes.

149) „Von den Unterwaldnern ist eine Sage, daß sie die letzten Christen geworden. — Es kommt um das Ende des neunzehnten Jahrhunderts ein Wigger unter dem Zunamen Schweizerapostel vor." Johannes von Müller, Gesch. Schweiz. Eidgenossenschaft, VII., 162.

150) Ad denne Bei drog Suwarow i Aaret 1799 i Spidsen for 20,000 Mand.

151) Jfr. Zahrtmann, Om de Brødrene Zemi tilfrevne Reiser i Norden. Nord. Tidssk. f. Oldkynd. II., 6. Al. von Humboldt, Krit. Forschungen üb. die histor. Entwicklung der geograph. Kenntnisse von der neuen Welt. Berlin, 1836. I. 361 o. f.

152) „Es gehören auch zu Europen, Engelland, Irland, Grönland und Frisland, so Inseln des hohen Meers sind." Guler, Raetia, S. 1.

153) Hochholz, Eidgenössische Liederchronik. S. 389.

154) Om de mange helvetiske Localiteter med Navnet Hasle f. Leu, Perikon, IX. 492 o. f. Da det i Norden var Brug at betegne Baspladser med Hasselstænger (at hasla völl), maa heri vistnok snarest søges Oprindelsen til Benævnelserne Hasle, Haslerør, Hasselaas, Haslefors og lignende Stednavne.

155) Maaskee vil denne ved de i den nyeste Tid foretagne Undersøgelser om Mont Rosas Beboeres Herkomst havees over alle Tvivl.

156) I høi Grad interessant vilde det være, dersom der virkelig i Haslidalen findes ældre Sagn med nordiske Reminiscenser, saaledes som Rickanders Romance „Dins Brud" kunde give Anledning til at formode. Minnen från Söderu, I. 218—222. Om de mange Sagn, som næsten alle tydske Stammer have erholdt fra Gøtherne, see Schreiber, Ueber die Entstehung und Ausbildung der ältesten deutschen Sagentheiles i „Schriften der Gesellschaft für Beförderung der Geschichtkunde zu Freiburg" I., p. 187 o. f.

157) Jordanes, De rebus Getlicis c. 24. Muratori, Script. Rer. Italic. I., 203.

158) *Geijer, Svea Rikes Häfder. I., 115. Müller, Sagabibl. II., 90.*
Jfr. imidlertid Langes Anmærkning i »Untersuchungen über die nordische
und deutsche Heldensage,« S. 51—53.

159) *Gesch. der Italienischen Staaten, I., 78.* Leo taler i øvrigt her
om »Dänensagen(!) der snorriscen Edda.«

160) *Procopius, De bello Gothico, III. 1. Ed. Bonn. II., 285,* hvor
imidlertid Analogien synes temmelig fiern.

161) *Sæmundaredda. Ed. Rask et Afzelius p. 204 sq.*
